

PRE ZLEPŠENIE ŽIVOTA DETÍ V EURÓPE

VYSVETLENIE CHUDOBY DETÍ V EURÓPSKEJ ÚNII

VYSVETLENIE EAPN A EUROCHILD

PRE ZLEPŠENIE ŽIVOTA DETÍ V EURÓPE

VYSVETLENIE CHUDOBY DETÍ
V EURÓPSKEJ ÚNII

VYSVETLENIE EAPN A EUROCHILD

2013

Vznik publikácie podporil Program Európskeho spoločenstva pre zamestnanosť a sociálnu solidaritu – PROGRESS (2007 – 2013). Informácie obsiahnuté v tejto publikácii nemusia nevyhnutne odrážať stanovisko alebo názor Európskej komisie.

Slovenský preklad a vydanie publikácie podporila Európska sieť proti chudobe, Slovenská sieť proti chudobe a Sociologický ústav SAV z mimorozpočtových zdrojov grantu č. 16.

Vydavateľ: **Slovenská sieť proti chudobe a Sociologický ústav SAV**

Prvé vydanie

Z anglického originálu Towards Children's Well-being in Europe, Explainer on Child Poverty in the EU vydaného Eurochild a European Anti-Poverty Network Brusel 2013 preložila Alica Melicháčová.

Odborná redaktorka: Zuzana Kusá

Grafická úprava: Jarmila Štrbavá

Copyright © Eurochild a EAPN

ISBN 978-80-971365-0-5

EAN 9788097136505

ÚVOD

25 miliónov detí v Európskej únii (EÚ) je ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením, teda jedno dieťa zo štyroch. Väčšina týchto detí vyrastá v chudobných rodinách, ktoré sa čoraz viac usilujú poskytnúť im dôstojný život. Ide o sociálny zločin v EÚ, ktorá je hrdá na svoj sociálny model, ide o útok na základné práva a neinvestovanie do ľudí a do našej budúcnosti. Môže si EÚ takúto cenu dovoliť?

Vysvetlenie chudoby detí vytvorili spoločne EAPN a Eurochild s cieľom:

- *Zvýšiť informovanosť verejnosti o tom, čo chudoba detí znamená v európskom kontexte, o jej príčinách a o tom, aký má dopad na život detí a ich rodín.*
- *Zdôrazniť efektívne riešenia, ktoré môžu pomôcť v boji proti chudobe detí a prispieť ku kvalite života všetkých detí a rodín, a to najmä v časoch úsporných opatrení a škrtov vo verejných výdavkoch.*

Dúfame, že táto publikácia pomôže zmobilizovať širokú verejnú a politickú podporu pre intenzívnejšie opatrenia na zníženie detskej chudoby a podporu kvality života detí a podporu implementácie Odporúčania Európskej komisie proti chudobe detí.¹

EAPN už vydala sériu troch vysvetlení: Chudoba a nerovnosť v EÚ (2009), Dostatočný minimálny príjem v EÚ (2010) a Bohatstvo, nerovnosť a sociálna polarizácia v EÚ (2011).

Podakovanie za fotografie:

Titulná strana: Krič, dostaň to zo seba @Sérgio Aires*; Matka a deti @ Maďarská medzicirkevná podpora; Deti © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico; Rodina © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico.
str.6: Fotografované v malom predškolskom zariadení domáceho typu Montessori vo Wicklow (Írsko), ktoré sa podieľa na projekte Universal Free Pre-School Year. Tiež člen irskej asociácie opatrovateľov detí Childminding Ireland © Patrick Bolger a poskytol Start Strong; Detský festival v Saint Gilles, Chôdza po lane 1 @Rebecca Lee, júl 2012; Spieloteek 1 Brussels © Tram66*-Rebecca Lee, september 2011. str.8: Deti, © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico; Tehotná matka a deti © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico; Olhares @ Sérgio Aires*. str.10: Soup kitchen Brussels © Tram66*-Rebecca Lee, apríl 2009; Čas a vek pre hru © Juul Sels-Brandpunt23*. str.12: Čítajúce dieťa © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico. str.14: Stará vec (Benjy) © Kara Shallenberg, 25.januára 2008, www.flickr.com/photos/kayray/2218638899/. str.6: Fotografované v malom predškolskom zariadení domáceho typu Montessori vo Wicklow (Írsko), ktoré sa podieľa na projekte Universal Free Pre-School Year. Tiež člen irskej asociácie opatrovateľov detí Childminding Ireland © Patrick Bolger a poskytol Start Strong; str.17: Nedelňé ráno © Jérôme, 7.decembra 2008, www.flickr.com/photos/jblnd/3088470051/. str.18:Zahrajme sa ©Emanuel Batalha; Rastúca sila peňazí, ktorá ničí krásne veci @ Sérgio-Aires*, apríl 2008; Ihrisko © Janet Ramsden, 8.septembra 2011 www.flickr.com/photos/ramsd/6126548033/. str.21:Okno detskej nevinnosti © Juul Sels-Brandpunt23*. str.22: Deti v bludisku z Gabriellou the Soundweaver © Petter Akerblom, peace-trails.com/labyrinth/; Matka a deti @ Maďarská medzicirkevná podpora; Intervenie mladých na výročnej konferencii Eurochild v r. 2012 v Bulharsku "Podpora práv detí v alternatívnej starostlivosti v celej Európe" #1 © Eurochild, október 2012. str.25: Nascimento de um pensamento @Sérgio Aires*; Intervenie mladých na výročnej konferencii Eurochild v r. 2012 v Bulharsku "Podpora práv detí v alternatívnej starostlivosti v celej Európe" #2 © Eurochild, október 2012. str.30&32: Rómske deti © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico. str.33:Všetko najlepšie k 3. narodeninám! © Brittany Randolph, 12.novembra 2008, www.flickr.com/photos/celinesphotographer/3026624756/. str.34: A vida como ela é # 5 © Sérgio Aires*.str.35: Otec na invalidnom vozíku a dieťa © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico. str.36: Prosím tešte sa z chudoby © Tram66*-Rebecca Lee, marec 2011. str. 2011. p37&38: © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico. str..39: Tabulka "Zatvorené" - Santa Monica Blvd. West Hollywood, Calif. © Jojomelon, 1.decembra 2010, www.flickr.com/photos/jojomelons/5250592392/. str.40: Detský festival v Saint Gilles, Úžasná veda @Rebecca Lee, júl 2012. str.41: Detský festival v Saint Gilles, Chôdza po lane 2 @Rebecca Lee, júl 2012. str.42: Spieloteek 2 Brussels © Tram66*-Rebecca Lee, september 2011; Detský festival v Saint Gilles, Výroba a oprava @Rebecca Lee, júl 2012; Rómske deti © UNICEF/SWZ/2011/John McConnico. str.43: Projekt "Povedz to nahlas!" © Eurochild, november 2011, www.eurochild.org/fileadmin/Projects/Speak%20Up/SpeakUpreportFINAL.pdf. str.45: Žena na valnom zhromaždení EAPN @ Lynn@art-Die Armutskonferenz, Viedeň, jún 2009. str.47: Dievčatko na lampiónovom sprievode @ Rebecca Lee, Medzinárodný deň boja proti chudobe, Brusel, 17.októbra 2010. str.55: Matka a dieťa @ Lynn@art-Die Armutskonferenz, Valné zhromaždenie EAPN vo Viedni, jún 2009. str.55: Chorvátske deti sa zasadajú proti chudobe detí počas kampane Eurochild v r. 2010 © Eurochild, október 2010. str.59: Les enfants de la révolution @Rocco Luigi Mangiavillano, 2011. Zadná strana: Olhares @Sérgio Aires*.

* <http://sergioaires.blogs.sapo.pt/> * <http://tram66.jimdo.com/> * www.brandpunt23.com

1. Odporúčanie Európskej komisie z 20. februára 2013: Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia.

ÚVOD	5
ČO JE CHUDOBA DETÍ?	
A PREČO NA NEJ ZÁLEŽÍ?	9
Chudoba detí v európskom kontexte	9
Realita chudoby	13
Aký je dopad chudoby na deti, rodiny a spoločnosť?	15
AKÉ SÚ PRÍČINY CHUDOBY DETÍ?	18
Poznanie štrukturálnych príčin	18
Ďalšie rizikové faktory	19
Dedenie / odovzdávanie chudoby z jednej generácie na druhú	20
KTO SÚ DETI POSTIHNUTÉ CHUDOBOU	
A KOĽKO ICH JE?	21
Ako sa meria chudoba a kvalita života detí?	21
Koľko detí žije v chudobe?	24
Sú niektoré deti ohrozené viac?	25
Aký dopad má recesia a úsporné opatrenia?	26
BÚRAČ MÝTOV:	
VYVRÁTENIE ZAKORENENÝCH STEREOTYPOV!	28
AKÉ SÚ RIEŠENIA?	38
Predpoklady pre účinné kroky	38
Trojpilierový prístup	41
Čo môže urobiť Európska únia	51
Čo môžu urobiť národné vlády	53
Čo môžu urobiť regionálne a miestne samosprávy	53
Čo môže urobiť každý	54
HLAVNÉ ZDROJE INFORMÁCIÍ A ÚDAJOV	55

ČO JE CHUDOBA DETÍ? A PREČO NA NEJ ZÁLEŽÍ?

Chudoba detí v európskom kontexte

Boj proti chudobe detí v Európe je neoddeliteľnou súčasťou celosvetovej solidarity

Chudoba detí sa najčastejšie spája s rozvojovými krajinami a s dôsledkami hladomoru a vojny, ako je hlad, podvýživa, choroby a predčasná smrť. Dnes však chudoba detí, dokonca aj extrémna chudoba, existuje aj v EÚ. A práve na ňu sa zameriava tento výklad. Samozrejme to nemení nič na závažnosti chudoby inde. To, ako sa správame k deťom blízko svojho domova, je neoddeliteľne späté s naším postavením globálneho hráča v oblasti rozvoja a humanitárnej pomoci. Nemôžeme hlásať to, čo sami nepraktizujeme. Zaobchádzanie s deťmi v našich vlastných krajinách sa musí stať prioritou pre náš vlastný rozvoj a tiež našim príspevkom k celosvetovej vízii solidarity a spravodlivejšieho rozdeľovania zdrojov.

Chudoba znamená oveľa viac než len žiť z nízkeho príjmu

Chudoba detí je predovšetkým o deťoch vyrastajúcich v rodinách žijúcich v biede, teda rodinách bez takého príjmu, ktorý by ich uchránil pred materiálnou depriváciou a zabezpečil dôstojný život. Ide však o viac než len o to, nemať dosť peňazí. Jedná sa aj o dôstojné bývanie či prístup ku kvalitnému vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti. Ako aj mať rovnaké príležitosti na rozvoj a rovnocenne participovať vo svojej vlastnej krajine. Týka sa to detí, ktorých hlas nie je vypočutý. A ide aj o rodiny, ktoré sa napriek všetkému snažia pre svoje deti zabezpečiť primerané životné prostredie.

Nedostatočný príjem v kombinácii so zlým prístupom k občianskej vybavenosti a službám znamená, že chudoba detí je aj o nemožnosti zúčastňovať sa každodenných aktivít, ako je účasť na školských výletoch, plaveckom výcviku, možnosť pozvať priateľov, zúčastniť sa narodeninových osláv a iných podujatí ako ísť na dovolenku.

1 Definícia chudoby detí

Pre účely tohto Vysvetlenia chudoby detí sa pracovná skupina EAPN a Eurochild dohodli na nasledovnej definícii:

Deti žijú v chudobe vtedy, ak príjmy a zdroje určené na ich výchovu sú natoľko nedostatočné, že im nedovolia mať takú životnú úroveň, ktorá je považovaná za prijateľnú v spoločnosti, v ktorej žijú, a ktorá je potrebná pre zabezpečenie ich sociálneho, emocionálneho a fyzického blaha a rozvoja. Keďže vyrastajú v chudobe, ony a ich rodiny pre nízky príjem čelia mnohým nevýhodám, ako je zlá bytová situácia, nedostatočná zdravotná starostlivosť a prekážky v prístupe k vzdelávaniu. Deti sú často marginalizované a vylúčené zo spoločenských, športových, rekreačných a kultúrnych aktivít, ktoré sú pre iné deti bežné. Prístup týchto detí k ich základným právam môže byť obmedzený, môžu čeliť diskriminácii a stigmatizácii a ich hlas nemusí byť vypočutý.

Chudoba v Európe je predovšetkým relatívnym pojmom

Všeobecne platí, že chudoba detí sa v štátoch Európy chápe ako relatívny pojem. Je to vtedy, keď je spôsob života detí o toľko horší než je všeobecná životná úroveň v danej krajine či regióne, v ktorom tieto deti žijú, že tieto deti musia bojovať o normálny život a účasť na bežných ekonomických, sociálnych a kultúrnych aktivitách. Význam a vážnosť tohto rozdielu sa výrazne líši od krajiny ku krajine v závislosti na životnej úrovni, ktorej sa teší väčšina. Hoci chudoba detí v Európe nie je natoľko extrémna ako absolútna chudoba, relatívna chudoba je veľmi závažná a škodlivá. (Pozri EAPN, 2009)

Ale absolútna chudoba sa ešte stále vyskytuje po celej Európe

V Európe sú ešte stále deti, ktoré zažívajú vážnu depriváciu. Tento jav sa zvyčajne označuje ako absolútna alebo extrémna chudoba. Dochádza k nej vtedy, keď chýbajú základné životné potreby, ako sú zdravé potraviny, kúrenie, dôstojné bývanie, čistá voda, dostatok oblečenia alebo liekov a zdravotnej starostlivosti a keď sa život stane každodenným bojom o prežitie. Toto je samozrejme bežnejšie v rozvojových krajinách. Avšak čoraz častejšie sa takáto situácia stáva realitou aj pre niektoré deti v EÚ,

napríklad Rómske deti / deti kočovníkov, zvyšujúci sa počet detí bez domova, maloletých prisťahovalcov bez sprievodu, deti nelegálnych prisťahovalcov a deti z veľmi chudobných regiónov a štvrtí. V dôsledku toho sú vystavené oveľa väčšiemu riziku zlého zdravia a predčasnej smrti. Extrémnu chudobu je možné nájsť vo všetkých členských štátoch, bežnejšia je však v tých chudobnejších. V niektorých členských štátoch je prístup k primeranému vzdelaniu, základným zdravotníckym službám a športovým, rekreačným či kultúrnym aktivitám oveľa obmedzenejší. Zvýšenie základnej úrovne finančného zabezpečenia pre všetky deti a rodiny zostáva naďalej naliehavou výzvou.

Kvalita života dieťaťa je viac než len boj proti chudobe detí

Dosiahnutie kvalitného života je oveľa širším pojmom než samotný boj proti chudobe detí. Zahŕňa „celú perspektívu dieťaťa“, ktorá berie do úvahy viacerozmerný charakter detských životov a dôležitosť ich vzťahov. Inými slovami to zahŕňa zdravie, vzdelanie, podporu rodiny, ochranu proti poškodeniu a schopnosť detí plne sa podieľať na rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú. Primeraná životná úroveň je nevyhnutnou podmienkou pre deti, aby mohli plne realizovať svoj fyzický, duchovný, mravný a sociálny rozvoj.

2 Definícia kvality života dieťaťa

Kvalitu života dieťaťa možno definovať ako „napĺňanie jedinečného potenciálu jednotlivca prostredníctvom fyzického, emocionálneho a duchového rozvoja ... vo vzťahu k sebe samému, ostatným a okoliu“. Definícia vychádza z obrazu takej spoločnosti, v ktorej môžu všetci ľudia rozvíjať svoje schopnosti a realizovať svoj potenciál tým, že vyrastajú a žijú v prostredí, ktoré tieto vlastnosti kultivuje a dáva možnosť vyniknúť jedinečnosti každého jednotlivca. Toto je záväzok, ktorý vyžaduje, aby všetky zložky spoločnosti prispievali ku kvalite života detí a považovali ho za dôležité kritérium pokroku (pozri Kickbush a kol., 2012). Jednou z kľúčových súčastí snáh o kvalitu života detí bolo vytvorenie meracích, monitorovacích a hodnotiacich prístupov a ukazovateľov možností detí ako aj podpory, ktorá sa im od okolia dostáva. (www.learningforwellbeing.org)

UNICEF zdôrazňuje šesť dôležitých stránok kvality života dieťaťa. Sú nimi: materiálny blahobyt, zdravie a bezpečnosť, možnosti vzdelávania, rodinné a kamarátske vzťahy, správanie a riziká, a subjektívne blaho (t.j. ako sa deti samé cítia) (pozri UNICEF, 2010).

Napriek tomu je vzťah medzi príjmovou chudobou a kvalitou života zložitý. Nie všetky deti, ktoré žijú z nízkeho príjmu, majú nevyhnutne aj zlú kvalitu života. A to zvlášť ak žijú v láskyplnom a bezpečnom rodinnom prostredí a majú prístup k rovnakým službám a príležitostiam ako ostatné deti. Rovnako je tiež možné, že kvalita života dieťaťa, ktorého rodina je z hľadiska príjmu bohatá, je ohrozená tým, že žije v nevšimavom či nie bezpečnom rodinnom prostredí alebo je vylúčené z príležitostí. Je však oveľa pravdepodobnejšie, že pre deti žijúce v rodinách s nízkym príjmom bude ťažšie dosiahnuť vysokú kvalitu života.

Detské práva vyžadujú odlišný prístup k riešeniu chudoby detí

Chudoba upiera deťom prístup k ich právam, ako je to definované v Dohovore OSN o právach dieťaťa (Dohovor). Dohovor vysvetľuje základné ľudské práva, ktoré majú všetky deti: právo na život, právo plne sa rozvíjať, právo na ochranu pred škodlivými vplyvmi, zneužívaním a vykorisťovaním a právo plne

sa zapájať do rodinného, kultúrneho a spoločenského života. Štyri hlavné princípy Dohovoru sú nediskriminácia, oddanosť najlepším záujmom dieťaťa, právo na život, prežitie a rozvoj a rešpektovanie názorov dieťaťa. Uplatňovanie Dohovoru vyžaduje istý posun vo vnímaní detí od nazerania na deti ako na pasívnych príjemcov pomoci smerom k činným aktérom, ktorí majú silný vplyv na svoje okolie a vzťahy.

Všetky členské štáty sú signatármi Dohovoru, ktorý je právne záväznou medzinárodnou listinou. Preto sa všetky tieto štáty zaviazali dodržiavať práva detí. Dohovor je nesmierne užitočným a dynamickým nástrojom na presadzovanie a ochranu práv a kvality života detí tak pre centrálné vlády ako aj pre skupiny a jednotlivcov, ktorí pracujú s deťmi a pre deti na všetkých úrovniach.

3 Prístup založený na právach a jeho sedem výhod v boji proti chudobe a zvyšovaní kvality života

1. Je kľúčovým **pre prevenciu chudoby** detí. Ak budú rešpektované a umožnené všetky práva detí, potom je nepravdepodobné, že budú žiť v chudobe;
2. Kladie potreby dieťaťa do **centra tvorby politiky**. Riešenie potrieb detí sa stáva hlavnou politickou povinnosťou, a nielen prípadnou politickou voľbou;
3. Kladie dôraz na riešenie **konkrétnych potrieb dieťaťa** tu a teraz, ako aj na zlepšenie postavenia ich rodín a komunit, v ktorých žijú;
4. Poskytuje užitočný rámec pre **vypracovanie komplexnej stratégie** zameranej na prevenciu a zníženie chudoby detí. Toto je veľmi zreteľné v krajinách ako je Švédsko, ktoré kladie silný dôraz na práva detí a vďaka tomu veľmi úspešne zabraňuje chudobe detí i sociálnemu vylúčeniu;
5. Spája kvalitu života detí s kvalitou života **rodičov a rodín** a podporu rodiny kladie do samého srdca politik pre boj s chudobou detí. Dohovor napríklad uvádza, že v záujme plného a harmonického rozvoja svojej osobnosti musí dieťa vyrastať v rodinnom prostredí, v atmosfére šťastia, lásky a porozumenia;
6. Kladie dôraz na dôležitosť prijatia a presadzovania silnej **antidiskriminačnej legislatívy** ako stavebného prvku pri predchádzaní a znižovaní chudoby a sociálneho vylúčenia;
7. Zdôrazňuje **právo detí na vypočutie** a podieľanie sa na rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú.

Realita chudoby

Čo pre deti a ich rodiny v skutočnosti znamená vyrastať v chudobe?

Formálne definície a popisy nemôžu dostatočne zachytiť ťaživú, každodennú realitu detí a to, do akej miery chudoba postihuje ich životy. Neukazujú problémy, ktoré majú rodiny, keď žijú v biede, a ani sústavný zápas rodičov so zaistovaním slušného domova a života pre svoje deti, často napriek veľkým prekážkam a čeliac neustálej kritike a stigmatizácii. Mnohorozmernosť chudoby detí znamená, že chudoba môže deti ovplyvňovať mnohými rôznymi spôsobmi.

Život v chudobe môže pre dieťa znamenať:

- *nemať dostatok jedla alebo zdravej stravy;*
- *nemôcť si dovoliť nové oblečenie alebo slušné topánky;*
- *nemať také vybavenie aké ostatné deti v jeho krajine považujú za samozrejmosť, ako sú knihy a školské potreby alebo voľnočasové vybavenie, ako je bicykel či skejtbord;*
- *žiť v zlých podmienkach alebo v preplnenom byte: zdieľanie izby a život v stiesnenom priestore;*
- *bývať v nedostatočne vykúrenom a vlhkom domove;*
- *nemať pokojné, dostatočne priestrané a osvetlené miesto pre písanie domácich úloh;*
- *nemôcť si dovoliť riadnu zdravotnú starostlivosť alebo vysoko kvalitnú starostlivosť o dieťa alebo chodiť do dobrej školy alebo získať pomoc v prípade potreby;*
- *mať malú možnosť hrať sa na slušných, neznečistených ihriskách, zúčastňovať sa na športových a tvorivých / kultúrnych aktivitách;*
- *nemať primálne slovo pri rozhodnutiach, ktoré ovplyvňujú jeho každodenný život.*

Nie všetky deti žijúce v chudobe musia zažívať všetky uvedené nevýhody. V mnohých krajinách väčšina detí žijúcich v chudobe nebýva v opustených a nebezpečných štvrtiach, v niektorých krajinách či oblastiach však áno. Ak máme lepšie pochopiť realitu, musíme načúvať hlasom samotných detí vyrastajúcich v chudobe a ich rodičov, ako potvrdzujú nasledovné svedectvá:

4 Čo chudoba znamená pre deti?¹

„Každý večer zatváram okná, lebo keď cítim vôňu jedál z ostatných bytov, dostanem ešte väčší hlad.“ – Andra, Estónsko

„Moje šaty sú čisté, sú však staré a ostatné deti sa mi smejú.“ – Kaisa, Maďarsko

„Nenávidím svoje narodeniny, lebo nikdy nedostávam darčeky ako všetci ostatní.“ – Olev, Švédsko

„Trochu sa bojím pozvať priateľov, lebo keď k nám prídu, bude im zima a mohli by chcieť skoro odísť.“ – Megan, Veľká Británia

„Keď sa pozriem na moju mamu, ako veľa pracuje, má 3 práce, nikdy nechcem vyrásť a stať sa dospelým, je to zlé.“ – Jerzy, Poľsko

„Nechcem ísť na školský výlet, lebo nechcem byť svojim rodičom na príťaž.“ – Demetra, Grécko

„Osamelosť a pocit, že človek je nechcený, to je najhoršia chudoba.“ – Elisabet, Estónsko

„Nemá význam snívať lebo sny sa aj tak nesplnia.“ – Dylan, Veľká Británia

5 Čo chudoba znamená pre rodiny?²

„Ako nezamestnaný rodič vždy cítim obviňujúce pohľady druhých, ktorí pracujú. Chcem sa podieľať na živote spoločnosti. Chcem svoje deti poslať do školy. Chcem vyplňať potrebné formuláre. Ale nerád sa pozerám na seba ako na niekoho, kto nemá v spoločnosti uplatnenie. Nemusia ma obviňovať za to, že existujú prekážky, ktoré ľuďom bránia vzdelávať sa či nájsť si prácu.“ – John, Veľká Británia

„Pre osamelého rodiča je ťažké skĺbiť prácu s výchovou detí. Ďalšie problémy, vrátane veľmi obmedzeného trhu práce alebo predškolských zariadení, ktoré skoro zatvárajú, môžu byť dôvodom prečo osamelí rodičia prestávajú pracovať.“ – Ingrid, Nórsko

„Pochádzam z rómskej rodiny, ktorá má niekoľko problémov. Rómovia čelia stereotypom a diskriminácii. Mám 5 detí a hrozí im, že sa dostanú do pasce chudoby. Lepšie využívanie finančných prostriedkov by mohlo pomôcť vyriešiť túto situáciu.“ – Mária, Slovensko

„Ak ste matkou, matka musí pracovať čoraz viac aby zarobila a svoje deti vidí čoraz menej. Keď mi v júni skončí zmluva, nebudem mať žiadny príjem a možno budem musieť odísť z domu a môžem prísť o svoje deti ... Slušný príjem je nevyhnutný. Je to absurdné.. Deti dnes dedia dlhy svojich rodičov.“ – Kasia, Poľsko

„Nemôžem svoje deti nechať zúčastňovať sa voľnočasových aktivít, pretože za ne musím platiť.“ – Grete, Estónsko

1. Citáty detí použité vo Vysvetlení pochádzajú od: estónskych detí a mladých ľudí zapojených do miestnych projektov; Projekt *Povedz to nahlas*, ktorý uskutočnil Eurochild a osem partnerských organizácií z celej Európy: z Grécka, Poľska, Maďarska, Bulharska, Švédska, Holandska, Veľkej Británie a Írska; z konzultačného projektu *Deti vo Walese* o energetickej chudobe v r. 2010; a prezentácia na Výročnej konferencii Eurochild 2011 vo Walese. Pre zachovanie anonymity sú mená detí zmenené.

2. Citáty rodičov použité vo Vysvetlení pochádzajú zo správ 9. stretnutia ľudí zažívajúcich chudobu v r. 2010 (Východisko pre novú dohodu) a 10. stretnutie ľudí zažívajúcich chudobu v r. 2011 (Zamestnanie, práca, pracovné miesta), ktoré koordinovala EAPN. Pre zachovanie anonymity sú mená rodičov zmenené.

Aký je dopad chudoby na deti, rodiny a spoločnosť?

Vystavenie detí riziku

Rané detstvo je tou najdôležitejšou fázou vývoja človeka. Dnes už existujú významné a nespochybniteľné vedecké dôkazy o tom, že toto rané obdobie života je tým obdobím, kedy sa najrýchlejšie rozvíjajú kognitívne, fyzické a emocionálne schopnosti dieťaťa. Tieto rané skúsenosti majú hlboký vplyv na celoživotné zdravie a kvalitu života.

Chudoba v tomto veku môže poškodiť deti fyzicky, emocionálne aj psychicky a môže mať negatívny dopad na ich kvalitu života teraz i v budúcnosti. Dochádza k narušeniu vývoja mozgu a tým i negatívne ovplyvneniu kognitívnych a jazykových schopností.

Čím dlhšie deti žijú v chudobe, tým závažnejšie môže byť toto poškodenie a tým je aj vyššia pravdepodobnosť väčšej deprivácie v čase dospelosti, pokiaľ sa neuplatnia stratégie, ktoré by tomu zabránili. Dlhodobé štúdie ukazujú, že z hľadiska zdravia a vývoja už dvojročné chudobné deti výrazne zaostávajú za svojimi zvýhodnenými rovesníkmi.

Avšak vďaka úsiliu a podpore svojich rodičov niektoré deti vyrastajúce v chudobe dosahujú dobrých výsledkov. A tak hoci chudoba detí výrazne zvyšuje riziko, nemusí nutne viesť k pesimistickým výsledkom.

Chudoba však neustále zvyšuje tlak na deti a ich rodiny počas ich dospievania a znižuje kvalitu ich života v prítomnosti. Vyrastanie v rodine s nízkym príjmom, v zlých životných podmienkach, so zlým prístupom k službám a príležitostiam a nedostatkom bežných detských aktivít môže mať rôznorodé negatívne dopady na životy detí. Výskumy (pozri napr. Hoelscher, 2004) ukazujú, že chudoba môže:

- zvýšiť **riziko zlého fyzického a duševného zdravia**: u detí, ktoré vyrastajú v chudobe, sa počas ich života môže vyskytnúť viac ochorení a zomierajú mladšie než ich finančne lepšie zabezpečení rovesníci, majú vyššie riziko úmrtia pri narodení alebo v detstve a je u nich vyššia pravdepodobnosť, že budú v detstve trpieť chronickými ochoreniami alebo mať zdravotné postihnutie;
- ohroziť právo na **bezpečný a starostlivý rodinný život**; každodenný tlak spojený so zvládaním chudoby a sociálneho vylúčenia sa môže pre rodičov a príbuzných stať neznesiteľným a môže viesť k zvýšeniu izolácie a stigmatizácie. To narúša rodinnú pohodu, ohrozuje kvalitu rodinného života a zvyšuje riziko rozpadu rodiny, hoci väčšina rodičov robí všetko, čo je v ich silách, aby svoje deti ochránili pred najhoršími účinkami chudoby a tým zmierňujú jej negatívny dopad;
- dopad na **spoločenský život**, lebo chudoba ovplyvňuje aj priateľstvá a sociálne siete detí, bráni im v účasti na aktivitách z ostatnými deťmi, zvyšuje pravdepodobnosť, že budú šikanované, že sa budú báť inakosti, čo vedie k stigmatizácii, vylúčeniu a izolácii;
- obmedziť a oslabiť príležitosti pre **citový, sociálny a intelektuálny rozvoj** detí: dopad na zdravie a kognitívny vývoj je tým väčší, čím sú deti mladšie;

- vyústiť do zaostávania detí na všetkých stupňoch vzdelávania a rizík vedúcich k **väčšiemu znevýhodneniu v oblasti vzdelania** a predčasnému ukončeniu štúdia;
- izolovať deti od ich rovesníkov, stigmatizovať ich a tým vystaviť ich, ako aj ich rodičov väčšiemu stresu;
- mať dlhodobý vplyv na ich budúcu kvalitu života a ich budúce pracovné vyhliadky;
- znížiť očakávania detí v ich vlastných životoch. V dôsledku toho môžu byť deti demotivované a strátiť všetky túžby, nádeje a sny pre lepší život.

Tieto rôzne dimenzie chudoby a sociálneho vylúčenia majú tendenciu byť vo vzájomnom vzťahu a závislosti. U detí vyrastajúcich v rodinách s nízkym príjmom je viac pravdepodobné, že budú žiť v preplnených bytoch chudobných štvrtí. To môže prispieť k ich zlému zdravotnému stavu, nízkej úrovni vzdelania a znížiť ich životné šance, zvýšiť riziko neúmyselných úrazov a zranení. Deti samozrejme nemusia trpieť všetkými týmito depriváciami len preto, že zažívajú chudobu.

Rodiny zahnané do kúta

Väčšina chudobných detí vyrastá v chudobných rodinách. Rodičia žijúci v chudobe čelia každodennému zápasu o prežitie svojej rodiny a musia sa obetovať v záujme ochrany svojich detí od tých najhorších dopadov chudoby. V zúfale snahe nájsť to správne riešenie pre seba a svoje deti musia často dávať prednosť strave a oblečeniu pre svoje deti. Napriek tomu sú rodičia často obviňovaní a stigmatizovaní za to, že sa o svoje deti nestarajú dostatočne a to aj napriek tomu, že robia čo môžu hoci sú sami v ťažkých životných podmienkach. Za kvalitu života svojich detí sú spravidla zodpovední ich rodičia. Práve na nich sa nazerá ako na príčinu problému a preto bývajú predmetom opatrení, t.j. dôsledných aktivizačných prístupov, avšak sotvakedy sú im poskytnuté vhodné

prostriedky, konzultácie alebo pomoc pri hľadaní pozitívnych riešení pre nich samotných a ich deti. To je aj hlavným faktorom zadlženosti rodín, pretože rodičia sa snažia pokryť náklady na kľúčové aktivity, ako je návrat do školy, absolvovanie náboženských sviatkov a narodenín, ale pri klesajúcich príjmoch a rastúcich cenách základných tovarov ide čoraz častejšie o pokrytie základných potrieb. Rodičia sú súčasťou riešenia a potrebujú aktívnu podporu.

Výpočet nákladov pre spoločnosť

Chudoba detí má negatívny dopad aj na celú spoločnosť. Spoločnosť stráca z troch dôvodov:

- *po prvé: chudoba detí narúša sociálnu solidaritu a sociálnu súdržnosť. A nielen to, zrádza sluby európskeho sociálneho modelu, ktorý má hájiť práva svojich najzraniteľnejších občanov. Ťažko sa pozerá na to, ako Európa hrdo drží svoju hlavu vo svete a zároveň, ako pomerne bohatý región, svojim vlastným deťom upiera možnosti rozvíjať sa;*
- *po druhé: chudoba detí vyúsťuje **do zvýšených sociálnych výdavkov**. Chudoba detí je neoddeliteľne spätá s horším zdravotným stavom, vedie k dlhodobým zdravotným problémom. Ekonomicky to vedie k výrazne vyšším nárokom a nákladom na verejné služby, ako je zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie. Vhodné investície do prevencie chudoby detí dnes znížia náklady na zdravotnú starostlivosť a sociálnu ochranu v budúcnosti, čím sa zároveň zvýši aj sociálna spravodlivosť. Ako ukázala Nadácia pre novú ekonomiku, prevencia je lepšia ako liečba a je zvyčajne aj lacnejšia. Náklady spojené s rozpadom rodiny / zlým duševným alebo fyzickým zdravím, sú oveľa väčšie než náklady na včasný zásah a prevenciu (pozri Coote, 2012);*

- *po tretie: spoločnosť stráca, pretože sa znižuje ekonomická produktivita. Keďže deti vyrastajúce v chudobe často nedosahujú svoj plný potenciál, majú tendenciu získať menej zručností a to zhoršuje ich budúce príležitosti získať slušnú prácu, viesť aktívny a tvorivý život a pozitívne prispievať k ekonomickému rozvoju a rozvoju svojich komún. Znamená to tiež nižšie príjmy z daní a tým i nižšie investície do sociálneho a ekonomického rozvoja.*

Preto ak sa neinvestuje do boja a prevencie proti chudobe detí, znáša spoločnosť, ako aj deti a ich rodiny, veľmi vysoké dlhodobé náklady (pozri tiež Griggs a Walker, 2008 a Action for Children, 2009).

6 Cena za chudobu detí

Štúdia v Škótsku z r. 2008 poukázala na to, že v dlhodobom horizonte je odstránením chudoby možné získať ročne okolo 13 miliárd libier (asi 16 miliárd eur), prostredníctvom úspor spojených s priamymi nákladmi na úkony smerujúce k odstráneniu následkov deprivácie v období detstva, ako sú zlý zdravotný stav, nízke vzdelanie, kriminalita a protispoločenské správanie (Hirsch, 2008).

Existujú preto veľmi silné ekonomické i právne argumenty v prospech zníženia alebo odstránenia chudoby a zraniteľnosti detí. Autori, ktorí sa venovali teóriám rozvoja, ako Prebish, Sen a Solow, poukázali na význam investovania do vzdelania a zdravia pre rast a rozvoj ekonomiky. Náklady na poskytnutie druhej šance dospelým chudobným sú oveľa vyššie, ako náklady na vhodné a včasné investovanie do detí. Tí, ktorí majú primeranú a kvalitnú výživu, očkovanie, prístup k zdravotne nezávadnej vode, hygienickým zariadeniam a vzdelávaniu, budú lepšie pripravení využívať vzdelávacie a sociálne služby, ktorých sa im dostane neskôr v dospelosti a budú mať viac možností pre zdravý, šťastný, produktívny a participatívny život.

AKÉ SÚ PRÍČINY CHUDOBY DETÍ?

Ak máme niečo urobiť proti chudobe detí musíme najprv pochopiť jej hlavné príčiny tak, aby sme mohli v prvom rade predchádzať tomu, aby sa deti stali chudobnými.

Príčiny chudoby detí sú úzko spojené s príčinami chudoby všeobecne. Väčšina detí žijúcich v chudobe žije v chudobných rodinách a mnohé žijú v regiónoch a štvrtiach s rozšírenou chudobou.

Rôzne úrovne chudoby detí a kvality života detí v rôznych krajinách odrážajú tak rôzne úrovne príjmu ako aj bohatstva v rôznych členských krajinách, ale aj rôzne spôsoby akými sú spoločnosti organizované či ako sú v nich rozdeľované zdroje a príležitosti.

Poznanie štrukturálnych príčin

Nerovnosť v rozdeľovaní zdrojov je hlavným faktorom vzniku chudoby detí

Členské štáty s najnižšou úrovňou chudoby detí, ako je Švédsko a Dánsko, sú zároveň štátmi s najnižšou úrovňou všeobecnej chudoby a nerovnosti. Je to tým, že podporujú prerozdeľovacie politiky, ktoré rodičom zaisťujú primeraný príjem buď prostredníctvom prístupu k primeraným pracovným príležitostiam alebo formou podpory. Bohatstvo tiež prerozdeľujú spravodlivejšie prostredníctvom efektívneho zdanenia a systémov sociálnej ochrany, ktoré zabezpečujú prístup

ku kvalitným službám a príležitostiam pre väčšinu detí a ich rodiny³ (pozri napr. Eurochild, 2010).

Zníženie chudoby detí závisí na politických rozhodnutiach

Vysoká miera chudoby detí a nízka úroveň kvality života detí je často dôsledkom politického zlyhania pri riešení týchto štrukturálnych nerovností v spoločnosti. Sú tiež dôsledkom toho, že politici nedostatočne uznávajú práva detí a uprednostňujú rozvoj politik pred podporou rodín a detí. U týchto politických rozhodnutí dochádza často k prílišnému spoliehaniu sa na to, že trh a ekonomický rast vyriešia všetky sociálne problémy (tzv. efekt presakovania) a tiež tendencia prijímať krátkodobé politické opatrenia na úkor investícií do dlhodobých strategických riešení, a to najmä v dobe úsporných ekonomických opatrení.

Je ľahké za detskú chudobu obviňovať rodiny alebo rodičov, tvrdiť, že sa nestarajú zodpovedne o svoje deti. V skutočnosti však vybrať spomedzi príčin chudoby detí len zlé rodičovstvo znamená ignorovať hlboko zakorenené štrukturálne príčiny chudoby a sociálneho vylúčenia. Kultúra obviňovania rodičov len upevní sociálne rozdiely a marginalizáciu tých najzraniteľnejších, a to na úkor životov detí.

3. No aj v týchto krajinách sú deti prisťahovalcov bez povolenia vylúčené zo sociálneho zabezpečenia a sú v riziku extrémneho nedostatku a vylúčenia. Dokonca aj prístup k základnej zdravotnej starostlivosti majú mimoriadne problematický (napr. UNICEF, 2012).

Ďalšie rizikové faktory

Medzi kľúčové faktory zvyšujúce riziko chudoby detí patria:

→ *nezamestnaní alebo na „zlom“ mieste pracujúci rodičia*

Ak je nezamestnaný jeden rodič alebo obaja, alebo ak majú slabo platenú, neistú prácu či prácu na čiastočný úväzok, potom sa riziko chudoby detí zvyšuje. V r. 2010 žilo 9% detí v EÚ v domácnostiach s veľmi nízkou intenzitou práce. V r. 2010 malo 10,7% práceschopného obyvateľstva žijúceho v domácnosti s nezaopatrenými deťmi príjem pod hranicou rizika chudoby v porovnaní s 8,5% celkovej práceschopnej populácie. V 27 krajinách EÚ je pre osamelých rodičov miera rizika chudoby u pracujúcich najvyššia (21,6% v r. 2010) (pozri Výbor pre sociálnu ochranu, 2012). Tieto riziká môžu byť ďalej umocnené obmedzenou dostupnosťou alebo vysokými nákladmi na starostlivosť o dieťa alebo inými opatrovateľskými službami a nedostatkom pracovných príležitostí, ktoré sú priateľsky naklonené rodine.

→ *nedostatočné systémy sociálnej podpory*

Pri znižovaní miery chudoby detí v EÚ zohrávajú kľúčovú úlohu sociálne transfery, ale zatiaľ čo v niektorých členských krajinách znižujú hladinu chudoby detí o cca 60% (napr. Rakúsko, Fínsko, Írsko, Švédsko a Veľká Británia), v iných (napr. Bulharsko, Grécko, Rumunsko a Španielsko) sú oveľa menej efektívne a túto hladinu znižujú len o cca 20% alebo menej (pozri Výbor pre sociálnu ochranu, 2012).

→ *nedostatočný prístup k základným službám*

Ak sú nerovnomerne rozvinuté zdravotné a sociálne služby a cenovo prijateľný prístup nie je zaručený pre všetky deti, ak je nedostatočne rozvinutá alebo drahá starostlivosť a vzdelávanie v ranom detstve, ak nie sú dostupné a rovnomerne rozložené kvalitné školy, ak školy neberú dostatočne do úvahy sociálne a kultúrne zázemie detí žijúcich v chudobe, ak sú služby poskytované rozdrobeným, byrokratickým alebo stigmatizujúcim spôsobom, potom je vývoj a kvalita života detí v ohrození.

→ *nedostatok kvalitného a cenovo dostupného sociálneho a iného bývania*

Obmedzený prístup k cenovo dostupnému a kvalitnému bývaniu a najmä sociálnemu (štátnemu) bývaniu a nedostatočná regulácia súkromného bývania môže rodiny s nízkymi príjmami nútiť k využívaniu nekvalitného bývania a často sa dostávajú až do gét.

→ *nedostatok zábavných, rekreačných, športových a kultúrnych zariadení*

Tam, kde nie sú k dispozícii kvalitné zábavné, rekreačné, športové a kultúrne zariadenia alebo je ich využívanie drahé, budú deti a ich rodiny z prostredia s nízkymi príjmami pravdepodobne vylúčené z možnosti participovať na týchto aktivitách.

→ *život v chudobných oblastiach alebo štvrtiach*

Deti vyrastajúce v oblastiach s vysokou koncentráciou chudoby a znevýhodnenia, ako napr. v rozpadajúcich sa oblastiach priemyselných miest alebo v odľahlých vidieckych komunitách, budú mať pravdepodobne horší prístup k službám a zariadeniam a budú viac vystavené riziku násillia a zneužitia.

➔ **pochádzať z rodiny etnickej menšiny a / alebo rodín prisťahovalcov**

Deti (a ich rodičia), ktoré patria k etnickej menšine (zvlášť deti Rómov a kočovníkov) alebo deti prisťahovalcov budú s väčšou pravdepodobnosťou čeliť diskriminácii a rasizmu či zažívať chudobu. Môžu mať tiež problémy s rovnakým prístupom k službám a zariadeniam, pretože ich sociálne a kultúrne potreby nie sú dostatočne brané do úvahy, prípadne pre praktické a administratívne prekážky alebo právnu a štrukturálnu diskrimináciu na základe pobytového statusu.

➔ **zdravotné postihnutie**

Zdravotne postihnuté deti alebo deti, ktorých rodičia sú zdravotne postihnutí, majú osobitne vysoké riziko, že budú vyrastať v chudobe, a to z dôvodu prekážok pri získaní slušnej práce a primeranej podpory v čase zvýšených výdavkov.

➔ **odlúčenosť od rodiny a podporných sietí**

Existuje veľa mladých ľudí žijúcich v chudobe a ktorí nežijú a nemôžu žiť so svojimi rodinami. Pre niektorých mladých ľudí, ktorí utiekli kvôli násiliu a/alebo zneužívaniu, predstavuje ich domov nebezpečné prostredie. Pre niektorých z nich je alternatívou detstvo chudoby, bezdomovstva a neistoty;

➔ **strata príjmu v prvých rokoch**

Chudoba detí je zvlášť kritická v prvých rokoch života detí, ktoré sú pre ich rozvoj životne dôležité. Stratou príjmu matky utrpia mnohé rodiny prinajmenšom dočasným znížením príjmov, zvlášť u osamelých rodičov; pre rodiny závislé na sociálnych dávkach môžu byť náklady na nákup vecí potrebných pre

zaistenie bezpečného a správneho štartu dieťaťa do života neúmerné. Keď sa matky vrátia naspäť do práce, absencia cenovo prístupnej starostlivosti o dieťa v mnohých krajinách znamená, že matkin príjem môžu z veľkej časti pohltiť náklady na starostlivosť o dieťa; mnohé krajiny poskytujú bezplatné predškolské vzdelávanie, to je však sotvakedy k dispozícii pre deti do troch rokov, a tak je starostlivosť o najmladšie deti tou najdrahšou.

Dedenie / odovzdávanie chudoby z jednej generácie na druhú

Prepojenie medzi chudobou rodiny a rodičov a chudobou detí znamená, že chudoba sa často opakuje, prechádza z jednej generácie na druhú. Túto skutočnosť umocňuje aj nízka a klesajúca úroveň sociálnej mobility v niektorých krajinách. Ako vieme, deti narodené v chudobných domácnostiach často čelia špecifickým nevýhodám pri rozvíjaní svojho ľudského potenciálu a tiež s väčšou pravdepodobnosťou zostanú chudobné aj v dospelom živote, pokiaľ sa neprijmú konkrétne adresné opatrenia na vyrovnanie ich životných šancí. Toto je možné charakterizovať ako istú pravidelnosť, ktorá sa nazýva *medzigeneračný prenos chudoby a nerovnosti*.

KTO SÚ DETI POSTIHNUTÉ CHUDOBOU A KOĽKO ICH JE? ⁴

Ako sa meria chudoba a kvalita života detí?

*Kto sú deti žijúce v chudobe? Ako vieme
najlepšie zmerať ich počet a posúdiť ich kvalitu
života?*

Ak sa chceme dozvedieť, ktoré deti sú postihnuté chudobou a koľko ich je, treba sa dohodnúť na vhodných ukazovateľoch a zaistiť, aby boli pravidelne získavané príslušné údaje. Meranie rozsahu a miery chudoby detí a kvality ich života bolo v ostatných rokoch predmetom mnohých štúdií a debát.

V minulosti bola tendencia zameriavať sa hlavne na opatrenia súvisiace s príjmom. Tvorcovia politiky však čoraz viac uznávajú, že pre zachytenie viacrozmernosti a komplexnosti chudoby detí a kvality ich života je nevyhnutné vyvinúť širokú škálu ukazovateľov.⁵

7 Európa 2020: ukazovatele chudoby a sociálneho vylúčenia

Ako súčasť stratégie Európa 2020, schválenej hlavami štátov EÚ v júni 2010, bol pre meranie postupu v oblasti chudoby a sociálneho vylúčenia v EÚ prijatý ukazovateľ „ohrozenia chudobou a sociálnym vylúčením“ (AROE). Ide o kombináciu troch ukazovateľov:

- štandardný ukazovateľ **„rizika chudoby“** EÚ, t.j. relatívna miera nízkeho príjmu: osoby ohrozené chudobou sú osoby, žijúce v domácnosti, ktorej celkový ekvivalentný príjem bol nižší ako 60% národného mediánu ekvivalentného príjmu domácností počas sledovaného príjmového obdobia (t.j. spravidla kalendárny rok predchádzajúci prieskumu);
- ukazovateľ **„tvrdej materiálnej deprivácie“**: ľudia sú postihnutí tvrdou depriváciou ak žijú v domácnosti, ktorá zažíva aspoň štyri zo zoznamu deviatich deprivácií;
- ukazovateľ **„veľmi nízkej pracovnej intenzity domácnosti“**: ľudia žijúci v domácnosti s veľmi nízkou pracovnou intenzitou sú ľudia vo veku 0-59 rokov, žijúci v domácnosti bez zamestnania alebo takmer bez zamestnania, t.j. v domácnosti, v ktorej dospelí členovia vo veku 18-59 rokov pracovali v priemere menej ako 20% z ich celkového pracovného potenciálu počas referenčného príjmového obdobia.

4. Presné počty detí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením sa v EÚ rok od roku mierne líšia. Najaktuálnejšie údaje sú uvedené na stránkach Eurostatu na adrese: epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction.

5. Veľké množstvo práce odvodili akademici a výskumné inštitúcie, ako aj podskupina pre ukazovatele Výboru EÚ pre sociálnu ochranu a iné kľúčové medzinárodné inštitúcie, ako sú UNICEF a OECD, ktorí vyvinuli oveľa komplexnejší, špecifickejší súbor ukazovateľov (pozri odkazy na poslednej strane).

Pomocou ukazovateľa Európa 2020 pre meranie chudoby a sociálneho vylúčenia sa dá zistiť celkový počet detí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením. Hoci ide o užitočný spôsob zistenia celkového rozsahu chudoby detí a sociálneho vylúčenia, nedokáže zachytiť všetky rozmery chudoby detí a sociálneho vylúčenia a kvality života⁶ dieťaťa. Potrebne je širšie spektrum ukazovateľov, odrážajúce rôzne aspekty kvality života dieťaťa aj so zameraním na jeho zdravý vývoj a vzdelávanie. Potrebne je tiež členenie podľa veku detí a statusu domácnosti. Rovnako dôležité je zaznamenať mieru a intenzitu chudoby, ako sa mení v čase a do akej miery sú deti dlhodobo alebo trvalo chudobné. Veľa z týchto informácií je v súčasnosti k dispozícii a dokument 2012 SPC: poradná správa Európskej komisii k boju a prevencii proti chudobe detí a podpore kvality života dieťaťa (Výbor pre sociálnu ochranu, 2012) poskytuje užitočnú syntézu ukazovateľov, ktoré je možné použiť pre monitorovanie chudoby detí a kvality ich života v celej EÚ.

Hlavným zdrojom štatistických údajov EÚ, ktoré merajú a monitorujú chudobu a kvalitu života detí, je **Štatistika EÚ o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC)**, ktorá vo väčšine krajín uskutočňuje 4-ročný viacfázový priebežný prieskum (t.j. sledovanie osôb po dobu štyroch rokov). Závažným problémom údajov EU-SILC je ich nedostatočná včasnosť napriek tomu, že pre zlepšenie tejto situácie už Európsky štatistický systém vynaložil veľké úsilie. Ďalším problémom je nedostatok informácií v EU-SILC, ktoré sa cieľene zameriavajú na riešenie životných podmienok detí. Modul o materiálnej deprivácii detí bol zahrnutý do ročníka 2009 EU-SILC,

ktorý takéto informácie zhromažďoval. Tento modul sa ukázal byť nesmierne užitočný a je potrebné, aby boli takéto špecifické otázky pravidelne pridávané aj do budúcich vydaní EU-SILC.

Dôležité údaje bolo možné získať aj z iných prieskumov v takých oblastiach, ako je zdravotníctvo a vzdelávanie. Ak sa však má kvalita života detí brať vážne, potom je veľmi potrebné uskutočniť každý rok alebo každý druhý rok **celoeurópsky prieskum monitorujúci chudobu a sociálne vylúčenie detí a kvalitu života detí**. Priebežný prieskum detí (t.j. prieskum, sledujúci deti v priebehu času) by mohol byť zvlášť užitočný pri zachytení dynamiky chudoby a kvality života detí. Takéto prieskumy sa už uskutočňujú v niekoľkých členských štátoch, napr. v Írsku. EU-SILC poskytuje užitočné priebežné informácie o situácii detí i vtedy, keď sa otázky týkajú situácie v domácnostiach (vrátane domácností s deťmi) a dospelých a nie špecificky situácie detí. V r. 2005 bol do EU-SILC zahrnutý aj tematický modul o medzigeneračnom rozmere chudoby, ktorý tiež poskytuje⁷ užitočné informácie. Hoci sú dostupné informácie obmedzené, umožňujú preskúmať niektoré dynamické aspekty chudoby detí.

Zlepšenie celkovej situácie získavania údajov o kvalite života detí na národnej a európskej úrovni je síce dôležité, ale samo o sebe nestačí. Nezachytí situácie **niektorých skupín detí, ktoré zažívajú ťažkú chudobu a sociálne vylúčenie, ale ktoré sú „skryté“ alebo neviditeľné pri zbere údajov** (napr. deti v ťažkých rodinných situáciách, deti bez domova a deti ulice, deti, ktoré žijú v zariadeniach alebo z nich odchádzajú, deti nelegálnych prisťahovalcov alebo deti, ktoré sú nelegálnymi prisťahovalcami (PICUM 2009

6. Napríklad rozsah a mieru relatívnej príjmovej chudoby, zamestnanecký status rodičov, miera deprivácie (t.j. chýbajúce nevyhnutné potreby), bytová situácia, prístup k starostlivosti o dieťa, zdravotný stav, stav vzdelania, účasť na športových, rekreačných a kultúrnych aktivitách atď.

7. Tieto ukazovatele sú pre r. 2011 s výnimkou ukazovateľa detskej deprivácie, ktorý vychádza z tematického modulu o materiálnej deprivácii z r. 2009.

a UNICEF 2012), alebo deti pochádzajúce z prostredia etnických menšín, ako sú rómske deti a deti kočovníkov.) **Pre zachytenie a monitorovanie situácie týchto detí sú naliehavo potrebné ďalšie špeciálne štúdie.** V tomto ohľade môže byť užitočné lepšie využitie administratívnych údajov. Pre získanie uceleného obrazu sú dôležité tak štatistické ako aj kvalitatívne údaje.

A keďže je dôležité ubezpečiť sa, že ukazovatele zachytávajú skutočne kľúčové problémy, musia sa rodiny a deti stať súčasťou celého procesu. To znamená vytvoriť **participatívnejšie metódy**, ktoré zapájajú deti a ich rodičov do výberu faktorov, ktoré by sa mali pri

tvorbe ukazovateľov posudzovať a tiež zapájať rodičov a deti do posudzovania účinnosti ukazovateľov a údajov zachytávajúcich ich realitu. Jednou z oblastí, ktoré je potrebné vo väčšine krajín viac rozvinúť, je získavanie názorov detí zažívajúcich chudobu a nespoliehať sa len na názory rodičov.

Koľko detí žije v chudobe?

Aký vážny je v skutočnosti problém chudoby detí? Aká je situácia detí v porovnaní so situáciou dospelých? Sú niektoré skupiny detí, ktoré sú obzvlášť ohrozené?

Chudoba a najmä chudoba detí je dlhodobo veľmi vážnym problémom v EÚ a v mnohých krajinách a pri súčasnej ekonomickej a finančnej kríze je stále rozšírenejšia a závažnejšia.

Niektoré kľúčové fakty

- v súčasnosti je asi 25 miliónov detí, to je viac ako 1 dieťa zo 4, ohrozených chudobou a / alebo sociálnym vylúčením;
- v niektorých krajinách je riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia oveľa vyššie ako v ostatných (17% alebo menej v Dánsku, Fínsku, Slovinsku a Švédsku v porovnaní so 40% alebo viac v Maďarsku, Lotyšsku, Rumunsku a Bulharsku);
- v niektorých krajinách pochádzajú deti žijúce v chudobe z určitých skupín vysoko ohrozených detí, ako napr. deti z rodín prisťahovalcov, zatiaľ čo v iných krajinách je chudoba detí omnoho viac rozšírená medzi deťmi všeobecne;
- deti sú viac ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením ako dospelí vo väčšine (19) členských štátov (v priemere v rámci celej EÚ je rozdiel asi 3 percentuálne body);
- závažnosť chudoby detí a sociálneho vylúčenia a rozsah detskej deprivácie sa medzi členskými štátmi výrazne líši. Jedna štúdia napríklad uvádza, že krajiny ako Švédsko, Dánsko, Holandsko, Fínsko a Luxembursko majú mieru deprivácie nižšiu ako 10%, zatiaľ čo v Portugalsku, Lotyšsku, Maďarsku a Rumunsku je to v rozmedzí od 40% do takmer 80% (pozri Guio, Gordon a Marlier, 2012).⁸

8. Je dôležité poznamenať, že tieto značné rozdiely v úrovniach deprivácie sú sčasti dôsledkom toho, že deprivácia meria rozdiely v skutočnej životnej úrovni na základe štandardu EÚ, kým príjmová chudoba je relatívnou mierou vo vzťahu k národnej hranici chudoby.

Sú niektoré deti ohrozené viac?

Deti čeliace najväčšiemu riziku chudoby sú tie, ktoré vyrastajú len **s jedným rodičom** alebo **vo veľkej domácnosti** pozostávajúcej z dvoch dospelých a aspoň troch nezaopatrených detí (pozri Výbor pre sociálnu ochranu, 2012).

Väčšina osamelých rodičov ohrozených chudobou sú **ženy**. To neznamená, že byť osamelým rodičom alebo veľkou rodinou je samé o sebe problém, upozorňuje to však na skutočnosť, že mnohé z týchto rodín majú väčšie problémy pri získavaní dostatočného príjmu prostredníctvom práce a / alebo dávok, aby pokryli svoje náklady na domácnosť.

Miery rizika chudoby

Deti vyrastajúce s jedným rodičom:
40,2%

Deti žijúce vo veľkých domácnostiach pozostávajúcich z dvoch dospelých a aspoň troch nezaopatrených detí: **26,5%**

Deti v domácnostiach s dvomi dospelými a dvomi deťmi: **14,5%**

Vyššie uvedené číselné údaje poskytujú len čiastočný obraz chudoby detí, pretože popri faktorech uvedených v prvej časti tejto kapitoly sú často ďalšie faktory, pre ktoré sú niektoré deti ešte viac ohrozené.

Navyše existujú určité skupiny „skrytých“ detí, ktoré zažívajú zvlášť ťažkú chudobu a sociálne vylúčenie a ktoré sú neviditeľné. Je to preto, že buď nežijú v domácnostiach, na ktoré sa vzťahujú prieskumy všeobecných životných podmienok, alebo sú ich počty pri týchto prieskumoch príliš nízke pre spoľahlivú analýzu.

Patria medzi ne:

- deti v **ťažkých rodinných situáciách**, ako napríklad deti vystavené týraniu, zanedbávaniu, sexuálnemu zneužívaniu, žijúce v prostredí drogovej a alkoholovej závislosti a psychických problémov;
- tie, ktoré sú ohrozené **trestnou činnosťou, násilím alebo obchodovaním s ľuďmi**;
- tie, ktoré nežijú v rodinách, ako:
 - deti bez sprievodu;
 - deti v prostredí náhradnej starostlivosti a mladí ľudia opúšťajúci takéto zariadenia;
 - deti žijúce v prechodnom ubytovaní;
 - deti, ktorých rodičia pracujú v zahraničí;
- deti nelegálnych prisťahovalcov;
- deti bez domova a deti ulice;
- a deti žijúce v nepriaznivých bytových podmienkach (stiesnené a preplnené byty, byty do ktorých zateká a / alebo napadnuté vlhkosťou);
- **deti, ktoré stratili svoj domov** preto, lebo ich rodina bola súdne vysťahovaná;
- a tie, ktoré žijú v **oblastiach s vysokou koncentráciou chudoby a sociálneho vylúčenia**, ako sú:
 - mestské oblasti s vysokou úrovňou deprivácie;
 - izolované vidiecke komunity.

Aký dopad má recesia a úsporné opatrenia?

Ekonomická recesia a zavedenie úsporných opatrení zhoršuje detskú chudobu a sociálne vylúčenie v mnohých členských krajinách (pozri napr. Ruxton, 2012). V rokoch 2008 až 2011 sa miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia detí zvýšila v 17 členských krajinách a znížila len v 4. Narastá počet detí, ktoré sa stanú bezdomovcami preto, lebo ich rodina zostala bez domova, alebo pre rozpad rodinných vzťahov spôsobený tlakom vyplývajúcim z krízy (pozri Fondeville a Ward, 2011). S pretrvávajúcou ekonomickou krízou sa v mnohých členských krajinách EÚ zvyšuje aj **bezdomovectvo mladých**. Tento nárast je všeobecne podceňovaný, pretože veľa mladých ľudí bez domova trávi celé mesiace alebo roky na pohovke surfovaním s priateľmi či príbuznými, alebo žijú v preplnených bytoch alebo v nevyhovujúcich bytových podmienkach. Najvýraznejší nárast v oblasti bezdomovectva mládeže zaznamenali v Dánsku, kde bolo v r. 2011 až 1002 ľudí vo veku od 18 do 24 rokov bez domova⁹. Predstavuje to nárast o 58 % v porovnaní s rokom 2009 (FEANTSA, 2012). V kontexte niekoľkých krajín EÚ sa zvyšuje aj bezdomovectvo rodín. V roku 2012 vykázalo 6 z 21 členských štátov nárast v oblasti bezdomovectva rodín za posledné 4 roky (Česká republika, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Slovinsko). Čiastočne to odráža aj spoločenské zmeny, ako je rastúci počet rozvodov a rozpadov rodiny. Avšak v kontexte krízy je ďalším faktorom aj rastúce ohrozenie rodín s deťmi, že budú súdne vysťahované, alebo budú musieť čeliť exekúcii (FEANTSA, 2013).

V mnohých chudobnejších regiónoch sú rodičia nútení opustiť svoju krajinu aby si našli prácu, niekedy nechávajú doma deti so starými rodičmi alebo inými členmi rodiny, alebo, ak nemajú dostatok peňazí na ich zabezpečenie, nechávajú ich v najhorších prípadoch v zariadeniach.

Kríza vháňa nové rodiny do chudoby – často i tie, ktoré nikdy predtým neboli ohrozené. Šok z náhlej chudoby môže mať **silný emocionálny dopad** na tie deti, ktoré sa ťažšie prispôbujú novej situácii a zmeňám, ktoré takáto situácia prinesie do ich každodenného života. Po druhé, **úsporné opatrenia prehľbujú závažnosť a hĺbku chudoby**, a to najmä u vysoko ohrozených skupín, ako sú deti z etnických menšín a prisťahovalci, najmä deti nelegálnych prisťahovalcov. Zhoršujúca sa situácia čiastočne vyplýva z rastúcej nezamestnanosti, najmä dlhodobej nezamestnanosti a zhoršenia pracovných podmienok, čo má za následok znižovanie miezd alebo skracovanie pracovných úväzkov. Súvisí však aj s obmedzeniami v oblasti systému dôchodkových podpôr, vrátane špecifických škrtov v oblasti podpory detí a s poklesom disponibilných príjmov spolu s rastúcimi cenami základných potravín, energií a služieb. Znižovanie základných služieb poskytovaných verejným sektorom a mimovládny organizáciami postihuje najmä rodiny s nízkym príjmom. Symptómom dopadu krízy je **rastúci dopyt po potravinovej pomoci a núdzových službách**.

9. Dánske národné centrum pre sociálny výskum – bezdomovectvo v Dánsku 2011.

8 Prípadová štúdia o raste počtu potravinových bánk vo Walese

Údaje Národného štatistického úradu za obdobie od októbra 2009 do novembra 2010 hovoria, že priemerná týždenná mzda vo Veľkej Británii klesla z 373 libier na 359 libier, pričom priemerný príjem domácnosti vo Walese je o 12% nižší než v celej krajine. Zároveň počet odovzdaných potravinových balíčkov dosiahol vo Walese rekordných 23 000.

Otvárajú sa nové potravinové banky na pomoc ľuďom v chudobe, hovorí charita. Trussel Trust, ktorý prevádzkuje niekoľko potravinových bánk hovorí, že takmer jedna zo štyroch rodín, ktorým pomáhajú, má nejaký príjem, ten však nie je dostatočný. Potravinová banka Flintshire Food Bank otvorená v máji v meste Mold pomohla už 400 ľuďom, ktorým dáva tri jedlá denne počas troch dní v týždni. Potravinové banky sa teraz otvárajú v mestách Wrexham, Denbigh, Caernarfon a Pwllheli a v južnom Walese nedávno otvorili tri banky v Abergavenny, Chepstow and the Vale of Glamorgan.

V celom Walese je ich teraz celkom 23.

Zdroj: Správa Sarah Dickins, waleskej ekonomickej dopisovateľky pre BBC Wales, 2. októbra 2012.
www.bbc.co.uk/uk-wales-19785134

Búrač mýtov: Vyvrátenie zakorenených stereotypov!

Tento „Búrač mýtov“ si kladie za cieľ poskytnúť niektoré odpovede, ktoré spochybňujú mýty a stereotypy súvisiace s chudobou detí v dnešnej Európe.

Mýtus 1 V bohatej Európe chudoba detí neexistuje, skutočná chudoba je len v Afrike

→ V Afrike a iných rozvojových krajinách je síce väčšia chudoba, viac detí zomiera hladom, pre zlý zdravotný stav a násilie, ale aj v každej krajine Európy je stále veľa detí žijúcich v chudobe, detí, ktoré trpia hladom a nedostatkom potravín, čo sa odráža na ich zlom zdravotnom stave a kratšej priemernej dĺžke života. Tieto deti žijú v zlých bytových podmienkach a nebezpečnom prostredí, trpia znevýhodnením v oblasti vzdelávania, zažívajú diskrimináciu, stigmatizáciu a vylúčenie a nemajú veci, ktoré iné deti považujú za samozrejmosť. **Viac ako jedno zo štyroch detí v celej EÚ je ohrozených chudobou a / alebo sociálnym vylúčením. Jen o z piatich (21%) čelí materiálnej deprivácii** (pozri Guio, Gordon and Marlier, 2012).

„Včera večer som bola veľmi smutná, moja sestrička bola veľmi chorá, ale mama nemala peniaze na kúpu liekov. Prídavky na dieťa dostaneme až o tri dni, veľmi ma to trápi.“ – Anu, Estónsko

„Mohli by znížiť cenu (paliva), lebo ak si ho ľudia nemôžu dovoliť, mohli by zomrieť hladom a potom by to bolo kvôli tým ľuďom, čo tie ceny určili.“ – Gareth, Veľká Británia

Mýtus 2 Nezodpovední rodičia sú hlavnou príčinou chudoby detí. Rodina si za to môže sama, že je chudobná

- Je **príliš jednoduché** obviňovať rodičov detí a rodiny za ich situáciu. Nikto nechce byť chudobný a nikto si chudobu nezvolí za životný štýl.
- **Chudoba má veľa príčin** a veľmi často sami rodičia zažívajúci chudobu vyrastali v ochudobnenom, zanedbanom prostredí, čo zhoršilo ich šance naplniť sa v detstve rozvinúť.
- **Stigmatizácia a posudzovanie** rodín zápasiacich s chudobou len zhoršuje ich vyhlásenie a zväčšuje sociálnu priepasť.
- **Väčšina chudobných rodičov robí všetko čo je v ich silách**, aby svoje deti ochránili pred chudobou a snažia sa nájsť z nej cestu von. Často sa obetujú pre svoje deti. Napríklad často sami nejedia len aby zabezpečili dostatok jedla pre svoje deti. Ich chudoba je predovšetkým dôsledkom štrukturálnych faktorov, ako je nerovný

prístup k právam, zdrojom a službám – napr. primeranej mzde, slušnému zamestnaniu, základným službám alebo slušnému bývaniu.

- **Všetci rodičia majú niektoré zvyky a správanie, ktoré majú negatívny vplyv na ich deti.** Rodičia, ktorí sa snažia vyjsť s peniazmi, alebo ktorí sa musia vysporiadať so svojimi vlastnými bolestivými zážitkami z detstva, môžu byť menej citovo pripravení poskytnúť svojim deťom potrebnú podporu.
- **Malá menšina sa môže uchýliť k užívaniu návykových látok** a tým svoje deti vystaví riziku zneužívania alebo zanedbávania.
- **Najlepší spôsob ako podporiť deti v týchto rodinách je netrestať rodičov** ale zaistiť, aby mala rodina všetku potrebnú materiálnu podporu ako aj vhodné sociálne intervencie, ktoré umožnia rodičom plne sa chopiť zodpovednosti voči svojim deťom.

„Služby musia byť prístupné, a to nielen starostlivosť o dieťa, ale aj ďalšie, napríklad zdravotníctvo, aby ľudia mohli pracovať.“ – Rosalia, Španielsko

„Ak ste Rómka a máte deti, prácu nenájde.“ – Mara, Maďarsko

Mýtus3 Deti nemôžu byť chudobné, keď majú všetky tie najnovšie „vecičky” a hmotné statky

→ **Deti žijúce v chudobe zvyčajne nemajú** vybavenie a veci, ktoré sú pre ostatné deti „normálne”. Niektoré ich však majú.

→ Tu je ale dôležité vedieť, čo je v určitej krajine alebo regióne považované za „normálne”. **Nie je to preto, že by rodičia boli nezodpovední, ale môžu mať pocit, že sa ich deti budú cítiť inak, alebo budú opomínané alebo šikanované či vylúčené** ak nebudú mať rovnaké veci ako ich vrstovníci.

→ **Mať doma prístup k počítaču** sa nemusí považovať za základnú potrebu, ale bude to mať vplyv na participáciu detí v škole a

na sociálnych médiách.

→ Nové oblečenie, prístup k voľnočasovým aktivitám, športom, kultúrnym podujatiam a zariadeniam nie sú otázkou prežitia, majú však **zásadný význam pre rozvoj dieťaťa a jeho sebavedomie**.

→ Na rodiny je **vyvíjaný obrovský spoločenský tlak**, aby boli schopné zabezpečiť materiálne statky pre svoje deti – oslavy narodenín, školské potreby, nové oblečenie – tak, aby sa ich deti cítili začlenené. A aby to docielili, rodičia často obmedzujú alebo úplne vynechávajú základné životné potreby, ako je kúrenie alebo potraviny alebo si požičiavajú peniaze a zadlžujú sa.

„Chudoba je, keď nemám peniaze na hračky.” – Joaquin, Španielsko

„Vie Ježiško / Mikuláš, že sme chudobní?” – Anton, Estónsko

„Niektorí susedia, ktorí si myslia, že veď dia lepšie, aké by mali byť moje priority, ma kritizovali za to, že svojim deťom kupujem rovnaké hračky aké majú ich spolužiaci. Je to naozaj ťažké, ale radšej to robím než aby spolužiaci moje deti spomedzi seba vylúčili alebo dokonca šikanovali. Kto by nechcel aby jeho deti boli šťastné?” – Alain, Francúzsko

Mýtus 4 Väčšina chudobných rodičov je lenivá a nechce pracovať

- U väčšiny rodičov je to práve naopak. Väčšina rodičov chce pracovať. V mnohých krajinách veľa detí z domácností s nízkymi príjmami má aspoň jedného rodiča zamestnaného.
 - Miera rizika chudoby u pracujúcich, ktorí majú domácnosť s nezaopatrenými deťmi, je v EÚ takmer 11% v porovnaní s viac ako 7% u domácností bez nezaopatrených detí. V rodinách osamelých rodičov s nezaopatrenými deťmi to v niektorých krajinách stúpa priemerne na 19,5% a v niektorých krajinách (Litva, Lotyšsko, Švédsko, Rumunsko a Luxembursko) na viac ako 24%.
 - Problém nespočíva v lenivosti, ale v nízkych mzdách a pracovnej neistote, niekedy aj vynútenej práci na čiastočný úväzok a nedostatku dobre platených zamestnaní, ktoré by vymanili ich a ich rodiny z chudoby.
 - V skutočnosti mnohí rodičia žonglujú s niekoľkými slabo platenými prácami len aby sa užívali a nezostáva im žiadny čas pre rodinné aktivity, nemôžu podporovať svoje deti tak, aby dobre prosperovali a rozvíjali sa.
- Pre mnoho iných rodičov, ktorí chcú pracovať, kvôli nedostatku dôstojných pracovných miest znamená nezamestnanosť skutočný problém.
 - Situáciu zhoršujú aj ďalšie faktory, ako je nedostatok kvalitnej a zároveň cenovo dostupnej starostlivosti o deti pre rodiny, nedostatok takých zamestnaní, ktoré umožnia rodičom tráviť kvalitný čas so svojimi deťmi a tiež nedostatok cenovo dostupnej dopravy medzi bydliskom a pracoviskom.

„V Slovinsku stratilo v našom meste prácu asi 300 ľudí, ktorých poznám, a postihnuté sú celé rodiny. Deti vidia, že ich rodičia si nemôžu nič dovoliť. Ľudia sa príliš hanbia žiadať o sociálnu pomoc, podpisovať množstvo formulárov. Podľa právnych predpisov, ak ľudia dostanú sociálnu pomoc, musia štátu podpísať svoj dom. Namiesto toho, aby to urobili, mnohí ďalej zväčšujú svoje dlhy a zanechávajú ich svojim deťom. Moje deti vidia, že nemajú to, čo majú ostatné deti. Rodičia si nemôžu dovoliť znášať náklady na štúdium svojich detí ..., keď sa vás úradník spýta ‚čo môžem pre vás urobiť?‘ povieť mu ‚nemám dosť peňazí aby som prežila.‘” – Martina, Slovinsko

„V Holandsku naša organizácia rodín osamelých rodičov vytrvalo lobovala za zákon, ktorý dáva osamelým rodičom príležitosť pracovať len 25 hodín ale dostávať plnú mzdu. Zákon je prijatý, ale politici ho nezrealizovali.” – Lisa, Holandsko

Mýtus 5 Zvýšenie zamestnanosti rodičov je tým správnym riešením chudoby detí

- Zlepšenie prístupu rodičov k zamestnaniu je veľmi dôležitým prostriedkom pre vymaňovanie rodín z chudoby. **Je to však len časť riešenia** a iste nie vždy je to riešenie.
- **Nie každá práca** poskytuje primeranú mzdu a je priateľsky naklonená rodinám (pozri mýtus 4).
- **Nekvalitné zamestnania** rodiny z chudoby nepozdvihnú. Často nie je k dispozícii dostatok kvalitných pracovných miest, ktoré by vyhovovali potrebám rodičov, najmä v tej oblasti, v ktorej žijú.
- Ešte dôležitejšie je, že **nie všetci rodičia sú schopní pracovať**, či už kvôli zdravotnému postihnutiu alebo chorobe, nedostatku vzdelania/ zručností alebo pre ich opatrovateľské povinnosti.
- Častou vážnou prekážkou je **nedostatok kvalitnej a cenovo dostupnej starostlivosti** o deti v okolí.
- A tiež nedostatok cenovo dostupnej a efektívnej verejnej dopravy. Rodičom môžu

chýbať finančné prostriedky na cestu do zamestnania alebo nemusia mať možnosť verejnej dopravy.

- Najlepší spôsob, ako zabrániť chudobe detí a vylúčeniu je **zaručiť prístup k právam, zdrojom a kvalitným službám** pre dieťa a rodinu.
- Zabezpečenie dostatočného minimálneho príjmu (sociálnych dávok) pre rodiny, ktoré nemôžu pracovať alebo nájsť si slušnú prácu, ktorá by pokryla skutočné náklady na bývanie, je životne dôležité spolu s finančnou podporou detí, sociálnou pomocou pre rodiny s deťmi a daňovým systémom, ktorý podporuje rodiny s deťmi.
- Kvalita života detí závisí aj od prístupu ku kvalitným službám a ak tieto nie sú prístupné, potom je ich kvalita života ohrozená aj vtedy, ak ich rodičia pracujú.

„V Rakúsku, ak dieťa ochorie, rodič má nárok na 10 dní platenej dovolenky, ale počet dní je rovnaký, aj keď je dieťa päť. Zamestnávateľia kvôli tomu nechcú tieto ženy zamestnávať...” – Monika, Rakúsko

„Práca, práca, práca, nič iného nepočujete ... ‚To vyrieši vaše problémy‘, hovorí minister v Holandsku. Pre osamelých rodičov to nie je také jasné. Doba vyučovania detí nie je prispôbena pracovnej dobe. Ak vaše dieťa ochorie, cítite sa previnilo a máte pocit, že vás súdia. Keď začnete pracovať, všetko je na vašich pleciach. Ľudia si to neuvedomujú.”

– Marieke, Holandsko

Mýtus 6 Život na dávkach je zvolený životný štýl: dávky sú príliš štedré

- Ak sú dávky také štedré, potom prečo je toľko ľudí chudobných?
- Vo väčšine členských štátov EÚ úroveň dávok zďaleka nedosahuje to, čo je nevyhnutné pre dôstojný život a v niektorých krajinách je to ešte oveľa menej (pozri Frazer a Marlier, 2009). Rozpočtové štandardy (štandardný spotrebný kôš) v mnohých krajinách (napr. Veľkej Británii a Írsku) upozornili na rozdiel medzi výškou dávok a reálnymi rodinnými nákladmi (pozri MacMahon a kol., 2012).
- Život na dávkach nie je všeliekom. Je to neustály boj o prežitie z veľmi malého množstva peňazí. Rodiny musia svoje financie spravovať veľmi opatrne, stanoviť si priority základných potrieb ako je oblečenie, palivo a nájom – takmer nič alebo vôbec nič nezostáva na iné veci alebo pre krízové situácie. V dôsledku toho je pre mnoho rodín dlh skutočným problémom.
- Rodičia sú odkázaní na dávky, pretože

nemajú žiadnu inú možnosť a pre celú radu dôvodov nemajú prístup k dostatočne platenému a flexibilnému zamestnaniu, ktoré by im poskytlo primeraný príjem aby sa vymanili z chudoby a mohli si plniť svoje povinnosti v súvislosti so starostlivosťou o deti.

- Mnohé domácnosti vstupujú a vystupujú z dávkového systému a tak výhody z neho čerpajú len krátko. Čím dlhšie sú rodiny závislé na sociálnych dávkach, najmä keď sú veľmi nízke, tým je pravdepodobnejšie, že sa úroveň ich chudoby ešte utvrdí a prehĺbi.
- Vyplácanie postačujúcich dávok neodradzuje od práce, práve naopak. Krajiny, ktoré platia najvyššie dávky, majú tiež najvyššiu mieru zamestnanosti. Primerané dávky poskytujú pevný základ pre rodičov aby mohli plánovať svoj život, hľadať si prácu a dbať, aby sa ich deti neocitli v chudobe a zabránia zvyšovaniu sociálnych, ekonomických a zdravotných nákladov na prehlbujúcu sa chudobu.

„Strop v mojej izbe je vlhký a keď sa z postele pozriem doprava, celé steny sú vlhké a ja tam ležím v posteli a mrznem od zimy.” – Gwen, Veľká Británia

„Pracoval som v stavebníctve, ale prišiel som o prácu, teraz už nemám ani podporu v nezamestnanosti a neviem, ako budem podporovať svoju rodinu. Som jednoducho zúfalý.” – Juan, Španielsko

Mýtus 7 Vzdelanie je jediným východiskom z chudoby

- Kvalitné vzdelávanie je jedným z kľúčov k prelomeniu medzigeneračného opakovania chudoby. Najmä vzdelávanie v ranom veku má zásadný význam pre kognitívny vývoj detí a tým aj pre dosiahnutie dobrých výsledkov v oblasti vzdelania.
- Avšak zmiernenie znevýhodnenia vo vzdelávaní nie je len otázkou zlepšenia dostupnosti škôl alebo škôlok. Vzdelávacie systémy sa musia zamerať na plný rozvoj osobnosti dieťaťa (pozri článok 28 UNCRC o vzdelávaní). Jemné zručnosti, ako empatia a komunikácia, sú v dnešnej spoločnosti rovnako dôležité ako vedomosti. Školy a odborníci by mali vedieť reagovať na rozdiely v schopnosti učiť sa a mali by podporovať rozmanitosť. Naliehavo potrebné sú snahy o odstránenie diskriminácie, rasizmu a šikovania na všetkých stupňoch vzdelávania.
- Ale aj v dobrých školách sú pre dosiahnutie úspechu vo vzdelávaní dôležité aj iné veci. Vzdelanie by malo byť zadarmo. Mnohí chudobní rodičia majú problém pokryť dodatočné náklady spojené so štúdiom ich dieťaťa.
- Formálne aj neformálne vzdelávanie, ktoré poskytuje spoločnosť a miestne organizácie napríklad prostredníctvom mládežníckych

skupín, predstavuje dôležitý doplnok k formálnym vzdelávacím systémom. Ak majú deti prosperovať v škole, potrebujú bezpečný a teplý domov s dostatkom priestoru pre štúdium a dostatočným prístupom ku knihám a učebným pomôckam.

- Ak majú deti prosperovať v škole, potrebujú bezpečný a teplý domov s dostatkom priestoru pre štúdium a dostatočným prístupom ku knihám a učebným pomôckam.
- Musia tiež mať primeranú stravu a vhodné oblečenie.
- Rodičia by mali mať dostatok času a prostriedkov pre poskytnutie dôležitého zázemia a pomoci svojim deťom.
- V chudobnejších oblastiach je často veľmi dôležité poskytovať bezplatné alebo cenovo výhodné výživné školské stravovanie.
- V súčasnosti však vzdelanie nie je zárukou slušného príjmu. Veľa absolventov sa stáva nezamestnanými a upadá do chudoby, dokonca ani dobré vzdelanie nechráni niektoré rodiny s deťmi pred chudobou.

„Mladí ľudia potrebujú podporu, ktorá ich dostane z ulice a pomôže im zistiť, čo chcú robiť. Stratou ich talentu stráca aj spoločnosť. Mladých, ktorí zlyhali v škole, musíme čím skôr podporiť, aby sa veci rýchlo zmenili“ (...) „Podpora škôl neznamená len zdarma stravovanie, školské výlety, knižnice, prázdniny, hudbu, divadlo, školu a výchovu, ale aj kultúru, pomôcť ľuďom pri voľbe profesie.“

– Stefan, Rakúsko

Mýtus 8 Poskytovanie univerzálnych služieb je vyhadzovanie peňazí pre deti a rodičov, ktorí to nepotrebnú

- Univerzálny prístup vysielá správu, že štát si cení všetky deti rovnako a podporuje rodičov v ich úlohe výchovy detí.
 - Symbolom zodpovednosti štátu je tiež zaručiť všetkým deťom prístup k základným právam.
 - A nakoniec je to aj spôsob presadzovania väčšej sociálnej solidarity a súdržnosti.
- To nie je pravda. Zabezpečenie všeobecného prístupu k základným službám dobrej kvality, ako je starostlivosť o dieťa, vzdelanie, zdravotné a sociálne služby a prístup k rekreačným, športovým a kultúrnym aktivitám je tým najlepším a najúčinnším spôsobom ako podporiť kvalitu života všetkých detí, predísť chudobe a zabrániť stigmatizácii a vylúčeniu niektorých detí. Rodičia, ktorí sú na tom lepšie, platia za takéto služby prostredníctvom daňového systému a to ich oprávňuje tieto služby využívať. Je to záväzok poskytovania kvalitných služieb pre všetkých.
- Je to tiež najlepší spôsob ako zabrániť tomu, aby deti z chudobných pomerov upadli do chudoby a sociálneho vylúčenia.

„Mám dcéru so zdravotným postihnutím, ktorá teraz dokončuje základnú školu, ale nemá žiadnu šancu začleniť sa. Musím celý svoj život úplne prispôbiť k jej potrebám. Keď bude mať 18 rokov, dostane invalidný dôchodok. Je však zatvorená doma, nemáme dosť peňazí, nemôžeme si dovoliť chodiť von, do kaviarne... Chceme aby sa naša dcéra zaradila, ale zdá sa, že je to nemožné.” – Eva, Slovensko

Mýtus 9 Pre rodiny a deti je tu množstvo foriem pomoci

- Toto nie pravda vo všetkých členských krajinách. Úroveň služieb a podpory pre všetky deti a rodiny sa v celej EÚ výrazne líši, dokonca aj v jednotlivých regiónoch či okresoch. Napríklad niektoré krajiny ponúkajú minimálne verejné služby, spoliehajú sa na podfinancované služby dobrovoľníckych a mimovládnych organizácií.
- V mnohých krajinách s existujúcimi službami sú tieto preťažené a nerovnomerne rozdelené a pod vplyvom úsporných opatrení sú mnohé služby výrazne oklieštené.
- Niektoré služby sú k dispozícii len pre určité typy „chudobných“ a niektoré skupiny, ako sú zdravotne postihnuté deti z rodín prisťahovalcov, nemusia mať k nim prístup, čo zväčšuje priepasť medzi tými, ktorí si služby zaslúžia a tými, ktorí si ich nezaslúžia.
- Dávkové systémy sú často obmedzené, zložitá a ľudia nie vždy pochopia alebo vedia na čo majú nárok a niektoré skupiny, ako sú migranti, nemusia mať prístup k štátnym dávkam.
- Navyše niektoré rodiny sa zdráhajú vyhľadať pomoc pre strach zo stigmatizácie.
- Mnoho ľudí je tiež uväznených v chudobných alebo preplnených bytoch.
- Jedným z príkladov veľkých rozdielov v dostupnosti služieb je predškolské vzdelávanie a starostlivosť. V r. 2002 sa Európska rada v Barcelone dohodla, že členské štáty budú do r. 2010 poskytovať celodennú starostlivosť vo formálnych zariadeniach starostlivosti o deti aspoň pre 90% detí vo veku od troch rokov do začiatku povinnej školskej dochádzky a aspoň pre 33% detí do troch rokov veku. Pokrok bol však nerovnomerný. U detí vo veku 0-3 roky prekročilo päť krajín cieľ 33% a päť ďalších sa k nemu priblížilo, ale väčšina zaostáva, keď osem krajín dosiahlo len 10% alebo menej. U detí starších ako 3 roky prekročilo osem krajín 90% a ďalšie tri sa k nemu priblížili, ale pokrytie je nižšie ako 70% v takmer jednej tretine členských štátov (pozri Európska komisia, 2011).

„Jednej žene povedali, aby svoje deti dala do detského domova, lebo nemala dost peňazí, aby sa mohla o ne postarať. Je to absurdné. Mala štyri deti. Starostlivosť o tie deti v detskom domove by vyšla oveľa drahšie.” – Pavel, Česká republika

Mýtus 10 **Prevenencia a boj proti chudobe detí sú príliš drahé. V súčasnosti si nemôžeme dovoliť bojovať proti chudobe, ale keď ekonomika porastie, bude všetko v poriadku**

→ Počet detí zažívajúcich chudobu a sociálne vylúčenie bol veľkým problémom v EÚ už v období boomu, keď bola vysoká nezamestnanosť, teda ešte skôr, než nastúpila súčasná recesia a úsporné opatrenia. V r. 2007 to bolo 26,3% v r. 2011 išlo o 26,9%. Takže čakanie na nový hospodársky rast nie je riešením.

→ Dôležité je zaviesť tie správne politiky zamerané na prevenciu a zníženie chudoby detí a zlepšenie kvality života detí. Skutočnosť, že niektoré členské krajiny (napr. Švédsko, Dánsko, Fínsko a Slovinsko) boli pri dosahovaní nízkych úrovní chudoby detí a sociálneho vylúčenia oveľa úspešnejšie než iné ukazuje, že politiky majú význam a pokrok je možný.

→ Skutočným argumentom je, že ak je na chudobe detí niečo príliš drahé, tak je to absencia jej prevencie a riešenia. Investícia do kvality života detí je dôležitá v súčasnosti, ale je aj investíciou pre ich spokojnú budúcnosť. Deti vyrastajúce v chudobe prosperujú

v dospelosti horšie, budú pravdepodobne menej prispievať k hospodárskemu rastu a rozvoju a štát bude vynakladať viac na ich podporu.

→ S ohľadom na starnúcu európsku populáciu je oveľa dôležitejšie ako kedykoľvek predtým, aby mohli všetci mladí ľudia dosiahnuť svoj plný potenciál a byť prínosom v budúcnosti. Znižovanie investícií do detí, najmä do riešenia chudoby v čase úsporných opatrení je krátkodobým opatrením, ktoré má dlhodobé negatívne dôsledky. Veľmi vysoké náklady na jednotlivcov, spoločnosť a hospodárstvo, ktoré vyplývajú z chudoby detí a pozitívne výsledky z investovania do detí potvrdzujú, že spoločnosti si nemôžu dovoliť neinvestovať do prevencie a riešenia chudoby detí (pozri Griggs a Walker, 2008 a Action for Children, 2009).

„Všetky deti potrebujú teplú posteľ a strechu nad hlavou, zdravé jedlo a mať sa dobre.” – Maria, Španielsko

„Deti sú považované za polovičné osoby (nemajú právo voliť), ale sú našou budúcnosťou!” – Balazs, Maďarsko

„Deti, teda dnešné deti a zajtrajší dospelí, by mali byť v strede záujmu sociálnych politik. Ak naplníte potreby detí, naplníte potreby všetkých ľudských bytostí. Kvalitu života dieťaťa a jeho sociálne začlenenie je potrebné brať do úvahy v celej jeho mnohorozmernosti.” – Dirk, Nemecko

AKÉ SÚ RIEŠENIA?

Niektoré krajiny a regióny sú v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu detí a podpore ich kvality života oveľa úspešnejšie než iné. Dokazuje to, že záleží na zavedení správnej politiky. Je dôležité čerpať z týchto pozitívnych príkladov a určiť potrebné kroky.

Predpoklady pre účinné kroky

Dôkazy z celej EÚ naznačujú, že pre vytvorenie a dlhodobé udržanie účinných politík a programov je potrebné zaviesť veľa vecí (pozri Devlin a Frazer, 2011). Najmä:

- vlády si musia dať silný **politický záväzok** na podporu kvality života všetkých detí, prevenciu a riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia a **podporu práv detí**. Toto je možné umocniť vymenovaním ministra a / alebo vládneho výboru zameraného na podporu kvality života dieťaťa a na práva detí;
- záväzok k zabezpečeniu spravodlivého rozdelenia príjmov a zdrojov a zmierneniu nerovnosti prostredníctvom **progresívneho zdaňovania** je dôležitý pre zabránenie vzniku chudoby a sociálneho vylúčenia a podporu blahobytu v celej spoločnosti;

- je potrebné vyvinúť **komplexný, viacrozmer-
ný a integrovaný prístup** alebo stratégiu prevencie a riešenia chudoby detí a podpory kvality života detí, ktorá bude riešiť rôzne aspekty kvality života dieťaťa celostne a koordinovane v celej škále politických oblastí. Inými slovami – je potrebný viacúrovňový a viacodvetvový prístup;
- zameranie sa na prevenciu a poskytovanie univerzálnych služieb dostupných pre všetky deti a ich rodiny je dôležité pre zabezpečenie kvalitného života všetkých detí od samého začiatku, a tým dôjde k zníženiu rizika upadnutia do chudoby;
- pre zníženie chudoby a sociálneho vylúčenia a podporu kvality života detí je v rámci strategického prístupu potrebné stanoviť **jasné smerovanie a kvantifikovať ciele** a harmonogramy krokov;
- pre zabezpečenie komplexného prístupu musia byť zavedené formálne inštitucionálne opatrenia pre **zaradenie hľadiska** záujmu o deti do všetkých oblastí politiky a **koordináciu** plánovania a predkladania politík tak horizontálne (t.j. naprieč rôznymi ministerstvami) ako aj vertikálne (t.j. medzi rôznymi úrovňami vlády) tak, aby sa vzájomne posilňovali;
- riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia sa musí stať súčasťou **širšej národnej stratégie** prevencie a riešenia chudoby a sociálneho vylúčenia a nerovnosti
- musia byť zavedené účinné politiky na **podporu rodín**, avšak podpora rodiny sama o sebe nestačí k podpore kvality života dieťaťa;
- na **podporu kvality života dieťaťa** je potrebné nastaviť politiky riešenia chudoby detí v širšom kontexte politík (pozri rámik 9). Je potrebné skombinovať univerzálne politiky a opatrenia zamerané na podporu kvality života všetkých detí s adresnými politikami zameranými na zmiernenie chudoby a sociálneho vylúčenia;

9 Kľúčová otázka: Prečo spájať riešenie detskej chudoby so širšou otázkou kvality života dieťaťa?

Sú štyri hlavné dôvody, prečo by malo byť riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia spájané s otázkou kvality života dieťaťa:

Po prvé, pre dosiahnutie pokroku v dlhodobom horizonte je dôležité zamerať sa na prevenciu, ako aj na zmiernenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia. Znamená to v prvom rade zavedenie politik a programov, ktoré budú, pokiaľ je to možné, podporovať kvalitu života všetkých detí a predchádzať tomu, aby sa ony a ich rodiny ocitli v chudobe a sociálnom vylúčení. Dôraz sa teda kladie na včasnú intervenciu tak, aby sa predišlo vzniku problémov.

Po druhé, orientácia na kvalitu života dieťaťa stavia práva dieťaťa a jeho potreby do centra tvorby politiky. Uznáva, že deti samotné sú držiteľmi práv a že ochrana a zabezpečenie práv detí je tým najlepším spôsobom ako zabezpečiť deťom kvalitný život a tým predchádzať chudobe detí. Zabezpečuje tiež vznik politik, ktorých hlavnou prioritou je plniť potreby detí tu a teraz, ako aj zabezpečiť ich budúce blaho.

Po tretie, dôraz na kvalitu života zabezpečuje celostný prístup ktorý uznáva, že prevencia a riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia je oveľa viac, než len otázka príjmov a že sa musí týkať aj oblastí ako je vzdelávanie, zdravotníctvo, bývanie a životné prostredie, rekreácia, šport a kultúra.

Po štvrté, dôraz na kvalitu života dieťaťa zabezpečí, že každá zo stratégií zostane skutočne zameraná na dieťa a vedie k zameraniu na rozvoj dieťaťa a tým aj zdôrazneniu participácie a posilnenia postavenia detí.

- treba podporovať **celoodvetvový /celosektorový alebo partnerský prístup**, ktorý v sebe spája snahy národných, regionálnych a miestnych vlád a samospráv so snahami rodičov a detí, miestnych komunít, mimovládnych organizácií a zamestnávateľov. Napríklad zamestnávateľia zavedením existenčného minima hrajú kľúčovú úlohu rovnako ako súkromný / ziskový sektor z hľadiska ich firemnej zodpovednosti voči celku. Mimovládne organizácie hrajú významnú úlohu pri podpore rodičov a detí a poskytovaní mnohých dôležitých služieb a spolupráci s miestnymi komunitami a orgánmi verejnej správy pri tvorbe integrovaných riešení;
- je treba vyzdvihnúť, oceniť a podporiť kľúčovú úlohu, ktorú hrajú **mimovládne organizácie** pri podpore ohrozených detí a ochrane ich práv, ako aj ich zásadnú úlohu obhajovania. Musia byť plne zapojené do tvorby a vykonávania integrovaných stratégií na národnej, regionálnej aj miestnej úrovni;
- mali by sa zaviesť opatrenia zamerané na nestigmatizujúce **zapojenie a počúvanie VŠETKÝCH detí** a ich rodičov vrátane tých, ktoré zažívajú chudobu, do tvorby, vykonávania a monitorovania politik a služieb, ktoré sa ich týkajú;
- tvorba politik by mala byť **založená na dôkazoch**, čiže by mali byť zavedené opatrenia zaisťujúce dostupnosť správnych údajov a analýz a pravidelné **monitorovanie a podávanie správ** o dopade politik.

10 Čo je potrebné urobiť – názory rodičov

„Deti sú zraniteľnou, nechránenou skupinou v našej spoločnosti. Nemôžu urobiť nič preto, aby sa vymanili z chudoby. Je dôležité rozpoznať problém včas. Vzdelanie je naliehavou záležitosťou, v Estónsku veľa študentov vypadne zo školy. Mali by sme veľmi skoro rozpoznať, ktoré deti potrebujú pomoc. Každé dieťa má počas vývoja citlivé obdobie. Žiadny talent by nemal byť prehliadnutý a žiadne dieťa opomínané!” – Laura, Estónsko

„Školy na vidieku sa zatvárajú, lebo ľudia odchádzajú, takže je celkom bežné, že základná škola má jedinú triedu, v ktorej sú spolu deti od 6 do 10 rokov. Zvyšuje sa počet súkromných škôl a štátne školy sú bez prostriedkov. Naliehavo potrebujeme kvalitné vzdelávanie pre každého.” – Andreea, Rumunsko

„Veľa ľudí opúšťa svojich synov, dcéry alebo celé rodiny a ide hľadať prácu do západnej Európy. Tieto deti žijú s touto veľkou stratou a vyrastajú samé, bez správnej podpory. Spôsobuje to aj psychické problémy. EÚ musí rodiny podporovať, lebo z rodinnej chudoby vzíde chudoba detí.” – Andrius, Litva

„Nie je dostatok materských škôl a u neúplných rodín a tých, ktorí majú aj staršie deti, je pre matky ťažké ak sa školy nemôžu popoľudní o ich deti postarať. A nájsť si prácu je ešte ťažšie.” – Lisa, Rakúsko

Trojpilierový prístup

Práca s problematikou chudoby detí a sociálneho vylúčenia a kvality života dieťaťa v Európskej únii čoraz viac zdôrazňuje potrebu trojpilierového prístupu: zabezpečenie prístupu k dostatočným zdrojom, prístup ku kvalitným službám, a podpora participácie detí a ich rodičov (pozri napr. Belgické predsedníctvo Európskej únie, 2010 a Odporúčanie Európskej komisie: Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia, 2013).

1 Prístup k primeraným zdrojom

Je neprijateľné, aby deti vyrastali v rodinách, ktorých príjem je príliš nízky na to, aby mohli žiť dôstojne a aby museli všetok svoj čas a energiu venovať zápasu o prežitie. Sú dva kľúčové aspekty pre zabezpečenie primeraného príjmu: **primerané systémy podpôr a prístup k zamestnaniu pre rodičov a rodiny.**

Zaistenie **dostatočného príjmu** rodinám s deťmi znamená ucelenú a účinnú kombináciu dávok pri zachovaní správnej rovnováhy medzi peňažnými dávkami (vrátane daňových úľav alebo dobropisov, ako aj sociálnu pomoc) s vecnými dávkami v kľúčových oblastiach vrátane zdravotníctva, vzdelávania, bývania a starostlivosti o deti, ako aj medzi univerzálnymi a adresnými dávkami. Sociálne transfery (s výnimkou dôchodkov) hrajú dôležitú úlohu v znižovaní úrovne chudoby detí vo väčšine členských štátov.

Znižovanie dávok alebo sprísnenie a podmieňovanie dávok rodičom môže byť kontraproduktívne, a to najmä tam, kde nie sú k dispozícii vhodné pracovné miesta, pretože to môže znížiť **chudobu detí a mať priamy dopad na ich kvalitu života.** Existencia

univerzálnych prídavkov na deti je tiež dôležitým uznaním zvýšených výdavkov, ktoré majú všetky rodiny s deťmi a sú tiež prejavom toho, že deti sú zo strany štátu chcené a vítané.

Zlepšenie prístupu rodičov s deťmi na trh práce a zabezpečenie, aby **príjem z práce stačil na vymanenie rodiny z chudoby** vyžaduje v prvom rade zaistiť, aby boli k dispozícii **kvalitné pracovné miesta.** Okrem iného to však tiež znamená:

- *vypracovať podporu zamestnanosti a aktivačné politiky, ktoré pomôžu rodičom získať zručnosti zlepšujúce prístup ku kvalitným pracovným miestam;*
- *navrhnuť a integrovať systém daní a dávok, a vytvoriť politiky minimálnej mzdy, ktoré pomôžu uľahčiť prechod z nezamestnanosti do práce a ktoré zabezpečia, aby práca poskytovala dostatočnú mzdu a ktoré rodičov nenútiť brať nedostatočne platené pracovné miesta;*
- *zlepšiť prístup k vysoko kvalitnej, cenovo dostupnej starostlivosti o deti a mimoškolskej starostlivosti pre všetky rodiny;*
- *zabezpečiť, aby vzdialenosť do práce a náklady na cestu do práce neboli prekážkou pre prijatie zamestnania;*
- *podporiť politiky pre lepšie zosúladenie pracovného a rodinného života, ako je umožnenie pružnej pracovnej doby a skrátenie pracovného času.*

11 **Kľúčová otázka: Dosiahnutie rovnováhy medzi univerzálnymi a adresnými politikami**

Kľúčovou otázkou je, do akej miery by mali členské štáty vytvoriť univerzálne politiky na podporu kvality života všetkých detí, alebo by mali zamerať obmedzené zdroje na najviac znevýhodnené rodiny a deti. V praxi väčšina krajín kombinuje univerzálne politiky smerujúce k podpore kvality života všetkých detí a prevencii vzniku chudoby detí a sociálneho vylúčenia s adresnejšími politikami zameranými na zmiernenie chudoby a sociálneho vylúčenia. Hoci rovnováha medzi týmito dvoma prístupmi závisí od situácie a tradície v jednotlivých krajinách **zdá sa, že najúspešnejšími členskými štátmi v znižovaní chudoby sú tie, ktoré prijali prevažne univerzálny prístup založený na silnom presvedčení, že je účinnejší a efektívnejší pri riešení vznikajúcich problémov a zabezpečení rovnakých príležitostí pre všetky deti.** V rámci tohto širšieho, univerzálného prístupu, sa zameriavajú na tie deti, ktoré sú v zvlášť zložitej situácii a poskytujú ďalšiu pomoc, ktorá im umožní prekonať prekážky v prístupe k bežným službám a príležitostiam – niečo ako „univerzalizmus šitý na mieru“.

Hoci by sa mali uprednostniť univerzálne služby, ktoré poskytujú vybavenie a / alebo príležitosti pre všetky deti a mladých ľudí, bude vždy potrebný aj prvok adresnej podpory pre tých, ktorí sú najviac ohrození. Avšak kľúčovou otázkou v adresnom prístupe je, aby bol **realizovaný nestigmatizujúcim spôsobom**, ktorý zabezpečí jeho maximálnu účinnosť tak, aby **deti a ich rodiny cítili podporu a snahu o začlenenie a nie ďalšie diferencovanie a odrezanie od rovesníkov.** Zameranie sa na celé regióny alebo konkrétne vekové skupiny môže zabrániť problémom s nálepkovaním a stigmatizáciou. Avšak poskytovanie podpory na základe zisťovania príjmu (napr. pri školskom stravovaní) je často úplne nevhodné,

mnohé chudobné rodiny vynechá a vedie k nálepkovaniu a stigmatizácii a môže viesť k malému využívaniu alebo prispieť k uviaznutiu detí a rodín v chudobe.

Dávka podmienená testovaním príjmu môže zmierniť chudobu až po samotnej udalosti. Inými slovami, pri uchádzaní sa o podporu je pred poskytnutím podpory potrebné byť najprv chudobný, podať žiadosť na základe svojich potrieb a preukázať svoju chudobu k spokojnosti príslušných úradov. **Univerzálny prístup môže chudobe zabrániť ešte predtým než udrie.** Má výhodu, že rodiny majú pocit bezpečia a vysiela posolstvo sociálnej solidarity, že rodiny a deti sú chcené a majú rovnaké právo na lepší život.

Zvlášť v čase úsporných opatrení sa **čoraz viac členských krajín zameriava viac na zmierňovanie a zacielenie a znižuje viaceré univerzálne prístupy.** Jedná sa o krátkodobé riešenie, ktoré má **dlhodobé negatívne dopady.** Pre štrukturálnu povahu chudoby detí a sociálneho vylúčenia je naliehavo nutné riešiť ju v rámci preventívneho prístupu a tiež zabrániť dlhodobým nákladom.

Preto, ak je v období krízy nutné, aby bohatší viac prispievali k zvládnutiu bremena vyrovňovania rozpočtov, potom je z dlhodobého hľadiska spravodlivejšie a zmyslupnejšie zvýšiť povinnosť prispievať tým, ktorí majú vyššie príjmy (napríklad zvýšením daní), namiesto obmedzenia ich daňovej záťaže a zníženia ich prístupu k univerzálnym službám pre deti a pre tých, ktorí zodpovedajú za ich výchovu. Týmto spôsobom sa služby zachovávajú a záťaž sa rozdelí rovnomerne v celej bohatšej populácii.

12 Vyvážené univerzálne a adresné služby a dávky pre deti

Írsky rok univerzálnej bezplatnej predškolskej výchovy

V r. 2010 bol zavedený program starostlivosti o deti v ranom veku, známy tiež ako Free Pre-School Year (FPSY) - rok bezplatnej predškolskej výchovy. Zúčastňuje sa ho viac ako 60 000 detí a jeho cena je 166 mil. libier ročne. Všeobecne platí, že pre FPSY sú spôsobilé všetky deti vo veku od 3 rokov a 2 mesiacov do 4 rokov a 7 mesiacov k 1. septembru roka, kedy budú začínať. Táto výchova sa poskytuje tri hodiny denne, päť dní v týždni počas 38 týždňov roka deťom zapísaným v zúčastnenej škôlke. Deti zaradené do služieb starostlivosti o dieťa dostávajú dve hodiny a 15 minút denne po dobu 50-tich týždňov. Okrem toho boli zavedené aj niektoré ďalšie adresné iniciatívy:

- *Predškolský projekt Early Start /Skorý začiatok/ na 40 základných školách vo vybraných znevýhodnených mestských oblastiach zahŕňa vzdelávací program pre zlepšenie celkového rozvoja, pomoci pri predchádzaní neúspechov pri štúdiu a kompenzuje dopady sociálneho znevýhodnenia;*
- *Projekt Rutland Street je predškolský program pri základnej škole na ulici Rutland Street v Dubline. Hoci nie je súčasťou projektu Early Start, bol použitý ako pilotný projekt viacerých koncepcií, neskoršie začlenených do projektu Early Start;*
- *Dotácia Spoločenstva podporuje poskytovateľov, ktorí sa starajú o deti z určitých cieľových rodín s nízkymi príjmami.*

(Viac informácií na: www.oireachtas.ie/parliament/media/housesoftheoireachtas/libraryresearch/spotlights/spotEarlyEd180412.pdf)

Holandské centrá pre mládež a rodinu

Miestne orgány poskytujú univerzálnu, komplexnú a bezplatnú podporu rodinám a rodičom. Centrá sa nazývajú Centrum pre mládež a rodinu a poskytujú tieto služby: zdravotnú starostlivosť pre deti a mládež, podporu rodičovstva (informácie a poradenstvo, identifikácia problémov, poradenstvo pri pomoci, menšie pedagogické pomoci, koordinácia starostlivosti), väzbu na agentúru pre starostlivosť o mládež a školské poradenské tímy. Centrá pre mládež a rodinu poskytujú univerzálne služby a rodiny odkážu na špecializované, adresné služby.

(Viac informácií na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/FPS/Eurochild/COMPACT_FPS_Round_Table_report_2011_-_The_role_of_local_authorities_in_parenting_support.pdf)

Flámske rodičovské centrá v Belgicku

Bezplatne a pre všetkých záujemcov ponúkajú tieto služby: informácie, praktickú a citovú podporu, rady a poradenstvo, kvalifikačné školenia, posilnenie spoločenských kontaktov a stimulovanie k samostatnosti v jednaní a odporúčania. Rodiny, ktoré potrebujú adresnejšiu podporu, odporúčia pracovníci k iným poskytovateľom služieb.

(Viac informácií na: www.eurochild.org/fileadmin/Communications/09_Policy%20Papers/policy%20positions/EurochildCompendiumFPS.pdf)

2 Prístup ku kvalitným službám

Vytvorenie prístupu k vysoko kvalitným a nikoho nevynechávajúcim službám je pre kvalitu života všetkých detí veľmi dôležité. Je potrebné vytvoriť **univerzálne služby v oblasti zdravotníctva, vzdelávania a bývania** a poskytovať ich tak, aby **boli ľahko prístupné, nebyrokratické, flexibilné, rešpektovali rôzne kultúrne, spoločenské a náboženské zázemie klientov a mohli preniknúť do širšej siete rodín a služieb**. Služby by mali podporovať osobný rozvoj a posilňovanie postavenia detí a podporovať odolnosť v krízových situáciách. Mali by byť tiež poskytované spôsobom, ktorý je **vnímavý voči potrebám detí a rodín** zažívajúcim chudobu a mal by ich poskytovať primerane vyškolený personál, ktorý vie deti a ich rodičov počúvať a maximálne sa sústrediť na ich potreby. Medzi kľúčové oblasti patrí:

- *zabezpečenie, aby všetky deti, bez ohľadu na to či ich rodičia pracujú alebo nie, mali prístup k vysoko kvalitnému **vzdelávaniu a starostlivosti v ranom detstve**. To je veľmi dôležité pre rozvoj dieťaťa a jeho úspešnú budúcnosť vo vzdelávacom systéme. Je to všeobecne uznávaný prostriedok kompenzácie ekonomického znevýhodnenia a efektívne pripravuje pôdu pre budúci úspešný rozvoj dieťaťa;*
- *vytvorenie účinných **služieb intervencie a podpory v ranom detstve**, ktoré môžu zaistiť včasnú rozpoznávanie detí a rodín, ktoré čelia problémom a môžu im pomôcť podporiť rodiny a odstrániť prekážky, ktoré bránia budúcemu rozvoju dieťaťa. Včasná intervencia veľmi často pozitívne ovplyvní zvyšok života dieťaťa. Takéto služby môžu zahŕňať vytvorenie rodinných centier v znevýhodnených komunitách alebo zabezpečiť všetkým matkám prenatalnú a postnatálnu návštevu zdravotnej sestry a / alebo sociálnych pracovníkov;*

13 Podpora v ranom detstve a podpora rodiny v Belgicku a Španielsku

Rodiny v programoch zameraných na chudobu (španielsky Červený kríž a Caritas)

Červený kríž a Caritas pomohli v r. 2011 v Španielsku viac ako 500.000 deťom žijúcim v chudobe. Obe organizácie aktívne participujú v španielskej Koalícii práv detí (www.plataforma-deinfancia.org)

Španielsky Červený kríž: v rámci programu boja proti chudobe pomohol 325 181 rodinám čeliacim chudobe a sociálnemu vylúčeniu s 207 403 deťmi. 87% rodín má deti, pričom 27% žije vo veľkých rodinách s tromi alebo viacerými deťmi. 71% rodičov alebo opatrovníkov je nezamestnaných, 7% je bez domova 83% sú prisťahovalci – najmä z Maroka, Rumunska, Bolívie, Ekvádora, Kolumbie a Bulharska. Hlavné projekty predstavujú integrovanú podporu prostredníctvom: potravinovej pomoci, sociálnej podpory, prevencie školského vylúčenia, peňažných dávok na pokrytie základných potrieb, rodinného poradenstva, mobilných núdzových sociálnych jednotiek a núdzových sociálnych služieb vrátane denných útulkov / denných stacionárov pre bezdomovcov a integrovaných projektov sociálneho začlenenia v znevýhodnených oblastiach. Program Deti so sociálnymi problémami pomohol 67 878 deťom v sociálnom ohrození prostredníctvom ochrany detí, voľnočasovej a spoločenskej animácie pre hospitalizované deti, špecifickej podpory pre deti prisťahovalcov (vrátane maľoletých detí bez sprievodu) a komunitnej práce s mladými delikventami.

Španielska Caritas – podporuje 30 452 chudobných detí ako súčasť detského programu Caritas, ktorý realizuje komplexné kroky koordinované s ostatnými sociálnymi programami

pre rodiny, ženy a prisťahovalcov a medzi jej hlavné aktivity patrí: vzdelávacia a sociálna podpora zo strany tímov sociálnych pracovníkov a poradcov, ktorí zaisťujú súčinnosť s úradmi ako medzikultúrne mediátori s deťmi prisťahovalcov / Rómov, školenie pracovných tímov v oblasti detských práv a prístupov; problematika detí, ktoré nenavštevujú školu, denné centrá a materské školy a starostlivosť o deti, sprevádzanie mladých delikventov, špecifické činnosti na pomoc deťom v zvláštnych situáciách vylúčenia, obhajoba práv maloletých detí bez sprievodu atď.

La Maison Ouverte [Otvorený dom], (Marchienne-au-Pont, Belgicko)

Je to azylový dom pre malé deti, venuje sa rodinám a zvlášť rodinám žijúcim v chudobe. Zameriava sa na vzťah rodičov k práci, podporuje ich a zapája rodičov do aktivít detí, organizuje skupinové výmeny a pracuje na budovaní dôvery medzi rôznymi službami a deťmi a rodičmi s cieľom zlepšiť kvalitu života rodiny. V r. 2009 získal projekt belgickú federálnu cenu za boj proti chudobe.

Projekt starostlivosti o deti (0-3 roky): Mic-Ados (Marche-en-Famenne, Belgicko) ponúka hodnotnú podporu rodinám zažívajúcim chudobu

Mic-Ados, služba pre mladých ľudí (0-18 rokov) (Aide en milieu ouvert, AMO), orientovaná hlavne na dospievajúcu mládež, otvorila službu starostlivosti o deti v reakcii na neuspokojené potreby v tejto vidieckej oblasti. Ich cieľom bolo pomôcť chudobným rodičom nájsť cenovo nenáročné opatrovanie pre deti tak, aby mohli chodiť do práce, zájsť si na schôdzku alebo jednoducho si dať prestávku bez nutnosti dlhodobého záväzku alebo absolvovania zložitých administratívnych procedúr. Napriek vysokému dopytu po tejto službe nemohol projekt pokračovať kvôli nedostatku verejných financií. Stredisko pre prácu s mládežou Valónsko – Bruselskej federácie tento projekt povolilo a verejné orgány jeho prácu chválili, ale neboli ponúknuté žiadne dotácie, pretože každý z orgánov tvrdil, že to „nespadá do jeho právomocí“, keďže projekt sa týkal sektora práce i sektora starostlivosti o deti. Na druhej strane bol po tejto službe neustály dopyt zo strany pracujúcich ľudí žijúcich v chudobe, ktorí museli prijať neistú prácu (prácu na zmeny, na čiastočný úväzok, prerušovanú a nočnú prácu). Vzhľadom na nedostatok finančných prostriedkov projekt len s námahou uspokojoval dopyt a často to znamenalo spoľahnúť sa na študentov a dôchodcov ako poskytovateľov starostlivosti o deti. Koordinátori projektu sa snažili o zapojenie ľudí poberajúcich podporu v nezamestnanosti a ľudí s minimálnou mzdou argumentujúc, že ide dôležitý prostriedok sociálneho a profesijného vzdelávania a integrácie, avšak verejné orgány na to nikdy nezareagovali. Celý projekt odhaľuje nielen problém prístupu k flexibilným službám, ale aj vplyv nejistej práce na rodinný život. Webová stránka: www.micados.be

- *vypracovanie vysoko kvalitných a **začleňujúcich vzdelávacích politík**, ktoré zabránia znevýhodneniu vo vzdelávaní a premôžu ho, ponúknu rovnaké vzdelávacie príležitosti všetkým deťom bez ohľadu na ich pôvod a zabezpečia, že sa na žiadne dieťa nezabudne. Toto zahŕňa aj:*
 - ↳ *zmenšenie finančných prekážok tak, aby sa chudobné deti mohli plne zapájať do vzdelávacieho systému;*
 - ↳ *pomoc deťom s problémami integrovať sa do škôl a rozvojových politík zameraných na zníženie počtu detí, ktoré predčasne ukončia školskú dochádzku – prístup „no child left behind“;*
 - ↳ *integrovanie menšín, najmä detí so zdravotným postihnutím a detí z prostredia etnických menšín (t.j. Rómov / kočovníkov) alebo rodín prisťahovalcov, do všeobecných škôl;*

- ↳ zabezpečenie príjemného a začleňujúceho prostredia v školách tak, aby zohľadňovalo individualitu detí;
- ↳ zabránenie segregácii a diskriminácii, zaistenie rovnakej kvality vzdelania pre všetkých;
- ↳ vytvorenie účinných aktívnych politík na boj proti šikanovaniu, vylúčeniu a stigmatizácii;
- ↳ zabezpečenie, aby deti nezačínali vyučovanie hladné a nemohli sa sústrediť, a to poskytovaním bezplatného školského stravovania počas vzdelávacieho procesu;

Niektoré školy v Estónsku začali ráno ponúkať kašu; môže si ju dať každé dieťa, ktoré chce, bez stigmatizácie a je to dobré pre všetkých.

- ↳ zabezpečenie lepšej integrácie škôl do sídelného spoločenstva;
 - ↳ zapájanie rodičov, najmä zo sociálne znevýhodneného prostredia, do vzdelávania ich detí, a to poskytovaním rodičovskej podpory a prepojením vzdelávania detí so vzdelávaním ich rodičov.
- uznanie a posilnenie kľúčovej úlohy **neformálneho a formálneho vzdelávania** pri rozvoji detí a mladých ľudí: deti sú rôzne a je potrebné podporovať ich rôznymi spôsobmi. Formálne vzdelávanie nie je jediným podporným mechanizmom – veľmi dôležitá je aj neformálna a informálna podpora, ktorá ponúka iné spôsoby budovania sebadôvery detí a podporuje ich rozvoj. Neformálne a informálne vzdelávanie, ktoré odráža proces celoživotného vzdelávania, významne prispieva k celkovému rozvoju dieťaťa, vrátane jeho sociálneho začlenenia;
 - vypracovanie politík začleňovania, ktoré pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia zabezpečia, aby mali rovnaké príležitosti k hre, odpočinku a účasti na širokej škále **voľnočasových, športových, rekreačných, kultúrnych a občianskych aktivít** ako ich vrstovníci a získali potrebnú podporu a povzbudenie, ktoré im k tomu pomôžu. Toto je podstatná súčasť zabezpečenia ich osobného rozvoja a ich aktívneho začlenenia do spoločnosti. Deťom pomáha rozvíjať ich zručnosti a sebadôveru, posilniť ich sebadôveru a identitu, podporuje rešpektovanie kultúrnej rozmanitosti a bojuje

proti diskriminácii;

- zlepšenie prístupu k vysoko kvalitnej **zdravotnej starostlivosti (vrátanie podpory duševného zdravia)** pre všetky deti. Najmä u detí, ktoré sa narodili v chudobnejších rodinách a pravdepodobne budú mať horší prístup k zdravotníckym službám a mať nezdravý životný štýl, je nevyhnutné vypracovať politiky a služby na zavolanie, ktorých cieľom je prekonať nerovnosti v oblasti zdravotníctva a odstrániť bariéry v prístupe zameraním sa na odstránenie prekážok ako sú náklady alebo nedostatok informácií;
- zabezpečenie prístupu k dôstojnému a cenovo dostupnému bývaniu pre všetky rodiny s deťmi. Okrem iného ide o:
 - ↳ prevenciu a riešenie koncentrácie chudoby v jednotlivých oblastiach;
 - ↳ zabezpečenie primeraného poskytovania verejného nájomného (sociálneho) bývania;
 - ↳ vypracovanie opatrení na zabránenie vystaňovania detí z ich domovov;
 - ↳ zabezpečenie primeranej regulácie nájomného a bytových štandardov u nájomných bytov;
 - ↳ zníženie počtu rodín s deťmi žijúcich v prechodnom ubytovaní, ale tiež poskytnutie dočasného útočiska rodinám s deťmi, ktoré prišli o svoje domovy;
- vytvorenie vysoko kvalitných **sociálnych služieb a služieb na ochranu dieťaťa**. Tie by mali:
 - ↳ urobiť všetko pre podporu a ocenenie rodičov a udržať rodiny spolu, pretože kvalita rodinných vzťahov spolu s priateľstvami a bezpečnými štvrtkami predstavujú kľúčové faktory pri zmierňovaní dopadov znevýhodnenia na kvalitu života detí a ich citový vývoj;
 - ↳ zabezpečiť vysokú úroveň sociálnej ochrany pre ohrozené deti vychádzajúc z najlepšieho záujmu dieťaťa;
 - ↳ ak je potrebná starostlivosť mimo rodiny, čo najviac posilniť starostlivosť v prostredí obce a rodiny zabezpečením dobrého prístupu k bežným službám;

↳ vypracovať programy pre zníženie počtu detí v ústavných zariadeniach a deťom a mladým ľuďom, ktorí tieto zariadenia opúšťajú, zabezpečiť koordinovanú a integrovanú podporu a prístup k službám;

- vytvorenie integrovaných podporných služieb pre rodičov. Keďže väčšina chudobných detí žije v chudobných rodinách, musia byť v strede záujmu tieto rodiny – nepridávať im problémy ale pomôcť rodičom v ich snahe poskytnúť svojim deťom dobrú životnú úroveň a zabezpečiť kvalitný život a podporiť vývoj a blaho ich detí. Znamená to zamerať sa komplexne na integrovanú podporu rodičov – pomôcť im s prístupom k primeraným prostriedkom, kvalitnému zamestnaniu, získať prístup k primeranej starostlivosti o deti, slušnému bývaniu, primeraným sociálnym a zdravotným službám, ale tiež pomôcť im lepšie pochopiť ich rodičovskú úlohu a ako môžu svoje deti pozitívne podporiť aj za veľmi ťažkých podmienok.

Ako naznačil tento prehľad, existuje celá široká škála služieb, ktoré sú pre kvalitu života detí a ich rodín dôležité. Avšak potreby detí a rodičov nazapadajú do úhľadných škatuliek. Sú zložité a vzájomne prepojené. Poskytovanie služieb to musí rešpektovať. Služby by mali byť poskytované pokiaľ možno celostným, koordinovaným, flexibilným, prístupným spôsobom, včas a na miestnej úrovni. Musia byť tiež poskytované tak, aby citlivo reagovali na potreby každého dieťaťa a rodiča.

3 Podpora participácie detí a rodičov

Posilnenie postavenia detí

Po prvé, deti majú právo byť vypočuté a podieľať sa na rozhodovaní, ktoré sa ich týka, a to ako jednotlivci aj ako kolektív. Je nevyhnutné vytvárať proaktívne politiky a programy, ktoré ich súčinnosť podporujú.

14 Právo dieťaťa byť vypočuté

Článok 12 Dohovoru o právach dieťaťa /UNCRC/ zdôrazňuje úlohu dieťaťa ako aktívneho účastníka pri podpore, ochrane a sledovaní svojich práv. To znamená, že všetky štáty, ktoré sú signatármi UNCRC (t.j. všetky členské štáty), sú povinné podporovať právo detí byť vypočuté a brať ich názory vážne vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ich týkajú, či už v rodine, škole, alebo v širšej spoločnosti. Dôležité je, že výnimkou nie je ani verejná politika a zákonodarstvo.

Deti žijúce v chudobe poznajú svoju realitu najlepšie a vedia, čo by pre ich blaho malo skutočný význam. Pre zlepšovanie politik a lepšie poskytovanie služieb je toto poznanie veľmi dôležité. Po tretie, účasť je kľúčom k budovaniu sebavedomia a sebaúcty dieťaťa a tým aj k jeho celkovému rozvoju.

Hoci prekážky účasti existujú u všetkých detí, tieto sa znásobujú u znevýhodnených detí (najmä u mladších vekových skupín). Často sa cítia stigmatizované a diskriminované a je pravdepodobné, že tradičné formy konzultácie u nich nebudú fungovať.

Avšak veľmi dôležitými názormi a skúsenosťami môžu prispieť deti z marginalizovaných skupín (napr. migranti, rómske deti, deti ulice, deti so zdravotným postihnutím). Dokážu zo svojho miesta identifikovať mnohé prekážky a problémy, ktorým musia čeliť. Prichádzajú tiež s mnohými dobrými riešeniami, z ktorých niektoré sa dospelým nemusia páčiť alebo s nimi nemusia súhlasiť. Preto je dôležité, aby mali deti a mladí ľudia možnosť zúčastňovať sa debát a aby sa aktívnym, primeraným a neshigmatizujúcim spôsobom zisťovali ich názory. Dnes je k dispozícii veľa osvedčených postupov na zapájanie detí spôsobom primeraným ich veku a situácii (pozri Eurochild, 2010).

15 Participácia detí a mládeže

Cyperský detský parlament, Cyprus

Cyperský detský parlament bol vytvorený na podporu detských práv na Cypre. V Detskom parlamente sa diskutuje na otázky, ktoré vstúpia z plenárnych diskusií, či už sú to bežné cyperské témy, alebo konkrétne udalosti. Napríklad na základe maratónu zorganizovaného s cieľom zvýšiť povedomie o právach ľudí so zdravotným postihnutím, zorganizoval Detský parlament mimoriadne zasadnutie o zdravotne postihnutých deťoch, kde sa okrem iného zameriaval na práva zdravotne postihnutých detí v škole.

Cyperský detský parlament je rozdelený na päť okresov, rovnako ako národný parlament dospelých. Každý okres dostane tému, na ktorú sa dohodli na plenárnom zasadnutí. Detský parlament sa schádza raz za dva mesiace a okresy sa schádzajú raz alebo dvakrát za mesiac. Detskí členovia sú volení každé dva roky a väčšinu z nich zvolia v školách. 56 členov je Cyperčanov a traja sú zástupcovia etnických menšín. Parlament má aj náhradných členov, ktorí nahradia stálych členov, ak sa títo nemôžu zúčastniť.

Deti zhromažďujú príslušné informácie na tému, o ktorej chcú diskutovať, môžu kontaktovať vládu, univerzity alebo mimovládne organizácie alebo použiť prieskumy. Každý okres má dvoch pracovníkov s mládežou, ktorí deťom pomáhajú pri rokovaní a podporujú ich. Rezolúcie, ktoré deti prijímajú, idú do národného parlamentu a tie najdôležitejšie sa dostanú na jeho program rokovania. Deti mali niektoré významné úspechy: ustanovenie detského ombudsmana, iniciovanie zmeny v cyperskej politike v súvislosti s trestami v školách atď.

Vyjadrovanie detí k náboru a výberu zamestnancov, Action for Children, Veľká Británia

Britská detská charitatívna organizácia Action for Children pravidelne zapája deti a mladých

ľudí do náborového a výberového procesu. Miera účasti závisí od druhu pracovného miesta, povahy náborového projektu a od záujmu, schopností a znalostí zapojených detí a mladých ľudí. Mladí ľudia sa zúčastňujú „dospeláckych“ výberových komisií, existujú i paralelné detské výberové komisie, zúčastňujú sa na rokovaní a skupinových diskusiách. Deti s poruchami učenia sa tiež podieľajú na procese výberu pracovníkov, ktorí budú v priamom styku s nimi, a to s pomocou podporového personálu. Nástroje, ktoré deťom umožnia podeliť sa o svoje názory na výber, sú vždy prispôbené veku, schopnostiam a záujmom týchto detí a mladých ľudí.

Zdroj: Valuing children's potential: how children's participation contributes to fighting poverty and social exclusion / Ocenenie detského potenciálu: ako účasť detí prispieva k boju proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu/ (Eurochild, 2010).

Podpora účasti a hlasu detí – španielsky Červený kríž

V rámci svojej špecifickej práce španielsky Červený kríž podporuje deti v ich účasti, seabvyjadrení a pri presadzovaní detských práv, zvyšuje povedomie verejnosti a podporuje občiansky dialóg s tvorcami politik. (www.cruzroja.es)

Webová stránka En Ligne Directe [online priamo], Belgicko

Ide o digitálne zbierky debát, svedectiev, správ, stretnutí a fotografií nechránených autorským právom, ktoré vytvorilo Stredisko pre práva detí Valónsko-Bruselskej federácie. Združenia, verejné orgány a jednotlivci (najčastejšie mladí ľudia) ich obsah sprístupňujú online. Táto stránka usiluje o čo najväčšie rozšírenie jej obsahu, podnecovanie diskusií a ponúka nástroje na preverovanie a zlepšovanie situácie detí v priamej súvislosti s detskými právami. (www.enlignedirecte.be)

Podpora participácie rodičov

Účasť detí je veľmi dôležitá, ale rovnako dôležité je aj zapojenie ich rodičov. Už samotné rozhovory s rodičmi žijúcimi v chudobe môžu viesť k pochopeniu skutočných prekážok a problémov na ceste k zlepšeniu ich životných podmienok a nájsť efektívnejšie riešenia. Rodičia by mali byť priamo zapojení do rozhodovania o svojom živote a navrhovať riešenia prostredníctvom personalizovaných, na mieru šitých prístupov a integrovaných služieb a prispievať k tvorbe hlavných politických riešení. Dnes už existuje veľa skúseností a dobrých príkladov ako najlepšie zaistiť účasť tých, ktorí zažívajú chudobu, pri navrhovaní, vykonávaní a monitorovaní politik a programov (pozri Európska sieť proti chudobe, 2012).

16 Kľúčová otázka: Boj proti chudobe detí sa nesmie obmedziť len na chudobu rodiny

Deti majú právo vyrastať v bezpečnom a starostlivom rodinnom prostredí. Keďže väčšina chudobných detí vyrastá v chudobných rodinách, sú politiky na podporu rodín nevyhnutným predpokladom prevencie a riešenia chudoby detí a zabezpečenia kvality ich života. Avšak chudobu detí nie je možné obmedziť len na chudobu rodiny. Deti sú nezávislými nositeľmi práv. Povinnosťou štátov je zabezpečiť, aby mali k svojim právam prístup (napr. k zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, bývaniu, športu a rekreácii) bez ohľadu na ich rodinnú či osobnú situáciu.

Čo môže urobiť Európska únia

Na úrovni EÚ je treba veľa vytvoriť. **V rokoch 2001 až 2010 došlo k zhode v otázke závažnosti chudoby detí a sociálneho vylúčenia** v súvislosti so snahami bojovať proti chudobe detí a sociálnemu vylúčeniu (pozri Frazer, Marlier a Nicaise, 2010). V súvislosti s touto otázkou vzniklo veľa dôležitých politických vyhlásení, správ a štúdií, ktoré sú súčasťou otvorenej metódy koordinácie v sociálnej oblasti.

Rok 2007 bol vyhlásený za rok chudoby detí a kvality ich života.

Vo svojich národných strategických správach o sociálnej ochrane a sociálnom začleňovaní z r. 2008-2010 označilo 19 z 27 členských štátov riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia za jednu zo svojich hlavných priorít. Dôležitosť tejto otázky bola vyzdvihnutá aj počas Európskeho roka boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu 2010.

V r. 2010 španielske a belgické predsedníctvo EÚ a potom v prvej polovici r. 2011 aj maďarské predsedníctvo EU označili chudobu detí za kľúčovú otázku. Na záver konferencie organizovanej belgickým predsedníctvom podpísalo „trio“ predsedníctva EÚ (t.j. Španielsko, Belgicko a Maďarsko) spoločnú deklaráciu, vyzývajúcu členské štáty a Európsku radu, aby v úzkej spolupráci s Komisiou urobili zníženie chudoby detí a podporu kvality ich života hlavnou súčasťou stratégie Európa 2020, ktorej snahou je zníženie chudoby najmenej o 20 miliónov do r. 2020 (pozri Frazer, 2010).

Od r. 2008 má EÚ silný právny základ k tomu, aby hrala oveľa aktívnejšiu úlohu v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu všeobecne, a zvlášť proti chudobe detí. Lisabonská zmluva určila za hlavné ciele Únie boj proti sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii, podporu sociálnej spravodlivosti a ochrany, rovnosť

medzi mužmi a ženami, solidaritu medzi generáciami a ochranu práv detí (článok 3.3. Konsolidovaného znenia Zmluvy o Európskej únii). Ďalej bola do Lisabonskej zmluvy začlenená „horizontálna sociálna doložka“ (článok 9 Konsolidovanej Zmluvy o fungovaní Európskej únie), ktorá uvádza, že „pri vymedzení a uskutočňovaní svojich politík a činností Únia prihliada na požiadavky spojené s podporou vysokej úrovne zamestnanosti, zárukou primeranej sociálnej ochrany, bojom proti sociálnemu vylúčeniu a s vysokou úrovňou vzdelávania, odbornej prípravy a ochrany ľudského zdravia“. A tak kým zodpovednosť za prevenciu a riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia spočíva najmä na národných vládach a samosprávach na nižšej ako národnej úrovni, je neospravedliteľné, ak EÚ svoju aktívnu a zásadnú úlohu opomenie. Kvalita života detí a ich rodín sa musí stať jadrom celej jej politiky.

Nové rozhodnutia, ktoré sú súčasťou rámca hospodárskeho riadenia EÚ (Fiscal Compact, Six Pack and Two Pack) tiež čoraz viac podporujú intervenciu zo strany EÚ do sociálnych rozpočtov členských štátov, najmä do oblasti systémov sociálnej ochrany a pomoci. To vyvoláva otázku do akej miery je subsidiarita v sociálnych otázkach prípustná a žiaduca.

Niekoľko prvých pozitívnych krokov urobila EÚ prijatím programu EÚ v oblasti práv dieťaťa v r. 2011 a vydaním Odporúčania ES o chudobe detí v r. 2013: Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia (20. februára 2013).

Aj hlavy štátov a vlád EÚ urobili silné vyhlásenia o dôležitosti boja proti chudobe detí na viacerých zasadnutiach Európskej rady, čo sa odráža aj v práci Rady pre zamestnanosť, sociálnu politiku, zdravie a ochranu spotrebiteľa (EPSCO) a Výboru pre sociálnu ochranu a v celom rade správ EÚ.

Treba však urobiť viac

Toto všetko je však len začiatok a je potrebné, aby EÚ urobila oveľa viac. Môže napríklad:

- poskytnúť **silnejšie politické vedenie** tým, že zabezpečí, aby sa o pokroku v otázke chudoby detí a kvality života detí referovalo a rokovalo na zasadnutiach Európskej rady hláv štátov a vlád a na zasadnutiach Rady pre zamestnanosť, sociálnu politiku, zdravie a ochranu spotrebiteľa (EPSCO);
- zabezpečiť, aby sa chudoba detí a kvalita ich života stali ústrednou otázkou **stratégie Európa 2020**. Môže najmä zabezpečiť, aby:
 - ↳ bola zapracovaná do realizácie stratégie, najmä do národných reformných programov členských štátov (NRP) a národných sociálnych správ (NSR);
 - ↳ sa stala stabilnou a pevnou súčasťou monitorovania a realizácie stratégie a to sa odráža v odporúčaníach pre jednotlivé krajiny členských štátov, ktoré nevykazujú dostatočný pokrok;
- odsúhlasiť celkové **kvantifikované čiastkové ciele** pre zníženie chudoby detí a sociálneho vylúčenia a zabezpečiť, aby boli národné ciele ambiciózne a dostatočné pre dosiahnutie dohodnutých celkových cieľov EÚ;
- **začleniť** otázku chudoby detí a kvality ich života do tvorby všetkých politik EÚ;
- zintenzívniť prácu zameranú na kvalitu života dieťaťa a zaradiť túto tému do rokovaní o **ukazovateľoch pre lepšie vyjadrenie pokroku** spôsobom, ktorý ide nad rámec HDP;
- zabezpečiť, aby sa problematika chudoby detí a kvality ich života dostala do centra úsporých opatrení a pomocných balíčkov a aby sa pri tvorbe a vykonávaní príslušných politik (vrátane ekonomických) používali **posúdenia sociálneho dopadu ex-ante** tak, aby boli deti ochránené pred najhoršími účinkami;
- aktívne podporovať a sledovať **zapojenie detí, ich rodičov** a spolupracujúcich organizácií do

tvorby, vykonávania a monitorovania politik a programov zameraných na dosiahnutie cieľov súvisiacich so znížením chudoby a sociálneho vylúčenia v Európe, a to na úrovni EÚ aj na národných úrovniach (vrátane NRP a NSR);

- zvýšiť zdroje zo **štrukturálnych fondov EÚ** na podporu úsilia členských štátov v boji proti chudobe detí a podpore kvality ich života tak, aby sa 25% zo štrukturálnych fondov vynaložilo na projekty orientované na človeka v rámci Európskeho sociálneho fondu (ESF) a aby sa 20% zdrojov ESF použilo na boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu;
- poskytnúť zdroje a podporu pre lepšiu a **včasnejší zber a analýzu dát**, tvorbu dohodnutých ukazovateľov pre zaistenie konzistentného prístupu k meraniu v celej EÚ a pomôcť pri budovaní štatistických kapacít v členských štátoch;
- uľahčiť **výmenu skúseností** a osvedčených postupov pri riešení chudoby detí a podpore kvality ich života a pritom zabezpečiť účasť detí a ich rodín;
- posilniť svoj prístup k podpore **práv detí** tak, že bude venovať väčšiu pozornosť problematike chudoby a kvality ich života a podporovať myšlienku odsúhlasenia minimálnych štandardov v kľúčových oblastiach ovplyvňujúcich kvalitu života detí (napr. vo vzťahu k primeranému príjmu, prístupu k starostlivosti o dieťa, prístupu k zdravotnej starostlivosti a iným službám);
- zabezpečiť, aby pokračujúce úsilie v **boji proti diskriminácii** a rasizmu a na podporu väčšej **rodovej rovnosti**, venovalo osobitnú pozornosť situácii detí a ich rodín;
- dohodnúť usmernenia pre účasť zainteresovaných strán na tvorbe politik EÚ, najmä národných reformných programov a národných sociálnych správ a zabezpečiť zmysluplné zapojenie sociálnych mimovládnych organizácií, rodičov a detí.

Pôda pre opatrenia EÚ je teda pripravená. Teraz je hlavnou výzvou ich uskutočnenie.

Čo môžu urobiť národné vlády

Vlády majú jednoznačnú zodpovednosť za zavedenie štruktúr a mechanizmov (pozri časť 6.1), za vytvorenie vhodných politických rámcov (pozri časť 6.2), realizáciu trojpilierového prístupu a poskytnutie potrebných prostriedkov na prevenciu vznikajúcej chudoby detí a jej riešenie, ak už existuje. To si vyžaduje, aby sa problematika kvality života detí dostala do samého jadra tvorby politiky, pričom musia byť jasne stanovené ciele pre zníženie chudoby detí a sociálneho vylúčenia a zabezpečené monitorovanie a pravidelné podávanie správ o pokroku v plnení týchto cieľov. V súvislosti so stanovením národného cieľa znižovania chudoby, ako príspevku k dosiahnutiu celkového cieľa stratégie Európa 2020, by si členské štáty mali najprv stanoviť ambiciózne ciele zamerané na chudobu a národné stratégie proti chudobe zabezpečené primeranými rozpočtami, ktoré účinne prispievajú k dosiahnutiu cieľov EÚ a následne k nastaveniu konkrétnych čiastkových cieľov na zníženie chudoby detí a sociálneho vylúčenia.

Čo môžu urobiť regionálne a miestne samosprávy

Vypracovanie tých správnych politik a programov na národnej úrovni je jedna vec, avšak ich efektívne plnenie a finančné zabezpečenie tam, kde je to potrebné, je vec druhá. Priepasť medzi politikami a ich plnením je často príliš veľká. Je potrebné zaviesť účinné opatrenia na miestnej úrovni s cieľom zabezpečiť efektívne a koordinované poskytovanie služieb a včas identifikovať a podporiť tie deti a rodiny, ktoré čelia problémom. V tomto ohľade hrajú kľúčovú úlohu regionálne a miestne vlády. Mali by:

- zabezpečiť **vertikálnu koordináciu** s cieľom účinne prepojiť centrálnu vládu s nižšími ako celoštátnymi zložkami vlády: tomu môže významne pomôcť, ak sa od samého začiatku zapoja do prípravy, vykonávania a monitorovania národných plánov a politik, miestne (a regionálne) samosprávy. Je tiež dôležité jasne definovať úlohy a zodpovednosti jednotlivých úrovní riadenia a zabezpečiť, aby sa vzájomne posilňovali; je potrebné zabezpečiť poskytnutie primeraných zdrojov na miestnej úrovni;
- vytvoriť **koordinovaný a integrovaný prístup** na miestnej úrovni: to znamená rozvinúť spoluprácu na miestnej úrovni a koordinovaným spôsobom zjednotiť jednotlivých aktérov naprieč spektrom odvetví a spojiť úsilie verejných služieb so službami mimovládnych organizácií a ziskového sektora. To pomôže lepšie identifikovať problémy, zabezpečiť včasný zásah a priniesť celostné reakcie;
- zabezpečiť **flexibilné a na mieru šité služby**: služby musia byť poskytované spôsobom, ktorý reaguje na potreby každého dieťaťa a jeho rodiny. Preto musia byť flexibilné a poskytované spôsobom, ktorý je šitý presne na mieru ich špecifickým potrebám. Toto je možné realizovať len na miestnej úrovni;
- posilniť **prístup zameraný na komunitný rozvoj**: to znamená podporovať účasť a posilňovať postavenie detí a rodín a zabezpečovať zdroje na posilnenie odolnosti detí, rodičov a miestnych komunit, ktoré hľadajú svoje vlastné stratégie prežitia a nie sú len pasívnymi obeťami. Prístup zameraný na komunitný rozvoj v súvislosti so službami pre deti a ich rodiny znamená rozvíjať služby založené na rešpekte a dôstojnosti, ktoré sú poskytované spôsobom, ktorý posilňuje postavenie ľudí a zabraňuje ich stigmatizácii. Deti a ich rodiny by mali byť aktívne zapájané do tvorby a poskytovania služieb;
- zaviesť **pravidelné podávanie správ a monitorovanie** miestnej situácie: je veľmi dôležité, aby sa kvalita života detí pravidelne monitorovala na miestnej úrovni a aby miestne služby predkladali správy o uspokojovaní potrieb všetkých detí a aby niesli zaň zodpovednosť.

Čo môže urobiť každý

VÝZVA K AKCII

Vlády majú povinnosť zvoliť správne politiky a nájsť zodpovedajúce financovanie. Miestne a regionálne orgány musia zabezpečiť uskutočňovanie týchto politík. Nakoniec však každý člen spoločnosti nesie istú zodpovednosť za budovanie inkluzívnejšej spoločnosti, v ktorej môžu všetky deti plne realizovať svoj potenciál.

Je nevyhnutné rešpektovať a počúvať rodičov a deti, ktorí zažívajú chudobu. Poznajú svoje potreby a ak dostanú správnu podporu, stanú sa dôležitou súčasťou riešenia. Na miestnej úrovni je dôležité pracovať spoločne a dohliadnuť, aby rozhodovacie orgány zodpovedali za efektívne vynaloženie verejných finančných prostriedkov. Rastúci verejný tlak na výsledky sa vyžaduje na budovanie spojenectiev v rámci miestnych komunít, napríklad spoluprácou so sympatizujúcimi zamestnávateľmi, odbormi či občianskou spoločnosťou a výskumnými organizáciami.

SPOLOČNE MÔŽEME DOSIAHNUŤ ZMENU!

- Použite túto knihu na zvýšenie povedomia o realite detskej chudoby a naliehavej potrebe konať a podporiť fungujúce integrované, viacrozmerne stratégie.
- Pracujte v partnerstve s vašimi samosprávami a poslancami na príprave inovačných prístupov, ktoré vychádzajú z trojpilierového prístupu.
- Usilujte sa o účasť v rozhodovacom procese ako aktívni partneri – pri hľadaní a prinášaní dobrých politických riešení a pomáhajte pri monitorovaní výsledkov.
- Spolupracujte a spoločne žiadajte prijatie politického záväzku uskutočniť zmenu – budovať spravodlivejšiu, prosperujúcu a udržateľnú spoločnosť, v ktorej je

HLAVNÉ ZDROJE INFORMÁCIÍ A ÚDAJOV

Nižšie sú uvedené niektoré kľúčové dokumenty, v ktorých je možné nájsť ďalšie informácie o hlavných otázkach nastolených v tomto vysvetlení. Tieto sú však len východiskom a mnohé z nižšie uvedených dokumentov obsahujú oveľa podrobnejšie bibliografie. Uvedené sú aj kľúčové webové stránky, na ktorých je možné nájsť najnovšie údaje o chudobe detí a kvalite života detí, a tiež údaje o tom, kde sú k dispozícii informácie a komentáre o vývoji snáh EÚ v riešení chudoby detí a podpore kvality ich života.

Podkladové texty o chudobe detí a kvalite živote v Európskej únii

Belgické predsedníctvo Európskej únie v spolupráci s UNICEF, Eurochild a Európskou komisiou (2010), /Výzva na odporúčania EÚ o chudobe detí a kvalite ich života/, podklad pre konferenciu predsedníctva EÚ: Chudoba detí a kvalita života detí, Brusel: belgické Ministerstvo plánovania služby pre sociálnu integráciu. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/Events/2010/09%20BE%20Presidency%20Child%20Poverty/Background%20Paper%20to%20the%20EU%20Presidency%20Conference_EN.pdf

Rada Európskej únie (2011), /Stanovisko Výboru pre sociálnu ochranu k znovuoživeniu sociálnej otvorenej metódy koordinácie (OMC) v kontexte stratégie Európa 2020/, stanovisko prijaté Radou dňa 17. júna 2011, Brusel: Rada Európskej únie. Dostupné na: register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10405.en11.pdf.

Rada Európskej únie (2012), /Prevencia a boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu detí

a podpora kvality života detí/, závery Rady 12368/1/12 (prijaté dňa 4.októbra 2012), Brusel: Rada Európskej únie.

Devlin, M. a Frazer, H. (2011), /Ponaučenia z procesu sociálnej inklúzie EÚ/, v posúdení postoja Írska k boju proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu detí z európskej a miestnej perspektívy, Dublin: Agentúra boja proti chudobe. Dostupné na: combatpoverty.ie/publications/workingpapers.htm.

Európska komisia, /Odporúčanie proti chudobe detí: Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia/ (2013). Dostupné na: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9762&langId=en.

Frazer, H. (2010), /Komu na tom záleží? Plán pre odporúčanie bojovať s chudobou detí, Správa o konferencii belgického predsedníctva EÚ 2. – 3. septembra 2010/, Brusel: belgické Ministerstvo plánovania služby pre sociálnu integráciu a Nadácia kráľa Baudouina.

Frazer, H. a Marlier, E. (2007), /Boj proti chudobe detí a podpora sociálneho začlenenia detí v EÚ: Kľúčové ponaučenia/, nezávislý pohľad založený na národných správach nezávislých expertov v oblasti sociálnej inklúzie, Brusel: Európska komisia. Dostupné na: www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independentexperts/reports/firstsemester-2007/synthesis-report-2007-1.

Frazer, H. a Marlier, E. (2012), /Súčasná situácia v problematike chudoby a kvality života detí: kontext politiky EÚ, kľúčové výzvy a cesty vpred/, Nikózia: cyperské predsedníctvo Rady Európskej únie. Dostupné na: www.cy2012.eu/index.php/en/political-calendar/areas/employment-social-policy-health-consumer-affairs/child-poverty-and-well-being-conference.

Frazer, H., Marlier, E. and Nicaise, I. (2010), Child Poverty and Social Exclusion, in: "A social inclusion roadmap for Europe 2020", Antwerp: Garant.

Výbor pre sociálnu ochranu /SPC/ (2012), /Boj a prevencia proti chudobe, podpora kvality života/, poradná správa SPC pre Európsku komisiu, Brusel. Dostupné na: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=758&langId=en.

Náklady na chudobu detí

Action for Children a New Economics Foundation (2009), Podpora budúcnosti: prečo je investovanie do detí dobré pre nás všetkých/, New Economics Foundation, Londýn. Dostupné na: www.actionforchildren.org.uk/media/94361/action_for_children_backing_the_future.pdf.

Griggs, J. a Walker R. (2008), The costs of child poverty and individuals and society /Náklady na chudobu detí a dopad na jednotlivcov a spoločnosť/, Joseph Rowntree Foundation, York. Dostupné na: www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/2301-child-poverty-costs.pdf.

Hirsh, D. (2008) Estimating the Cost of Child Poverty in Scotland – Approaches and Evidence /Odhad nákladov na chudobu detí v Škótsku – prístupy a dôkazy/, Edinburgh: sociálny výskum škótskej vlády.

Stratégia Európa 2020

Európska rada (2010). European Council 17 June 2010: Conclusions /Európska rada, 17. júna 2010: Závery/, Brusel: Európska rada. Dostupné na: www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/115346.pdf.

Eurochild (2012), The 2012 National Reform Programmes (NRP) and the National Social Reports (NSR) from a child poverty and child well-being perspective /Národné reformné program (NRP) 2012 a Národné sociálne správy (NSR) z perspektívy chudoby detí a kvality života detí/, Brusel: Eurochild. Dostupné

na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Crisis/Eurochild%20updates/Eurochild_NRPs_Analysis_July_2012.pdf.

Európska sieť proti chudobe /EAPN/ (2012), An EU worth defending: beyond austerity to social investment and inclusive growth /Hodné ochrany EÚ: od úsporných opatrení k sociálnej investícii a inkluzívnemu rastu/, Brusel: EAPN. Dostupné na: www.eapn.eu/en/news-and-publications/publications/eapn-position-papers-and-reports/eapn-publishes-full-assessment-of-nrps-and-nrs-an-eu-worth-defending-beyond-austerity-to-social-investment-and-inclusive-growth.

Marlier, E. a Natali, D. (eds.) s Van Dam, R. (2010). E Europe 2020: Towards a more Social EU?, /Európa 2020: Smerom k sociálnejšej EÚ?/, Brusel: P.I.E. Peter Lang.

Výbor pre sociálnu ochranu (2011), The Europe 2020 social dimension: delivering on the EU commitment to poverty reduction and inclusion (2011) /Sociálna dimenzia stratégie Európa 2020: splnenie záväzku EÚ znížiť chudobu a podporiť sociálne začlenenie (2011)/, Stanovisko Výboru pre sociálnu ochranu, Brusel. Dostupné na: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=758&langId=en&moreDocuments=yes.

Meranie

Atkinson, A.B. a Marlier, E. (eds./2010), Income and living conditions in Europe /Príjmy a životné podmienky v Európe/, Luxemburg: Úrad pre úradné publikácie Európskej únie, dostupné na: epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-10-555/EN/KS-31-10-555-EN.PDF.

Fusco, A., guio, A.-C. a Marlier, E. (2010), Characterising the income poor and the materially deprived in European countries /Špecifikácia príjmovej chudoby a materiálnej deprivácie v európskych krajinách/, autorov A.B. Atkinson a E. Marlier, Príjmy a životné podmienky v Európe, Luxemburg: Úrad pre úradné publikácie Európskej únie.

podmienky v Európe, Luxemburg: Úrad pre úradné publikácie Európskej únie.

Guio, A.-C. (2009), What can be learned from deprivation indicators in Europe? /Čo sa dá zistiť z ukazovateľov deprivácie v Európe?/, Luxemburg: Eurostat. Dostupné na: epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_offpUB/KS-rA-09-007/EN/KS-rA-09-007-EN.PDF.

Guio, A.-C., Gordon D. a Marlier E. (2012), Measuring material deprivation in the EU: Indicators for the whole population and child-specific indicators /Meranie materiálnej deprivácie v EÚ: ukazovatele pre celú populáciu a ukazovatele zamerané na deti/, Metodiky a pracovné dokumenty Eurostat-u, Luxemburg: Úrad pre úradné publikácie Európskych spoločností (OPOCE). Dostupné na: epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-12-018/EN/KS-RA-12-018-EN.PDF.

OECD (2009), Doing Better for Children /Robiť viac pre blaho detí/ Paríž: OECD. Dostupné na: www.oecd.org/els/social/childwellbeing.

Výbor pre sociálnu ochranu (2008), Child poverty and well-being: Current status and way forward /Chudoba a kvalita života detí: súčasný stav a cesta vpred/, správu pripravila pracovná skupina EÚ, ktorá sa venuje otázke chudoby a kvality života detí, Luxemburg: Úrad pre úradné publikácie Európskych spoločností. Dostupné na: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751&langId=en&pubId=74&type=2&furtherPubs=yes.

Výbor pre sociálnu ochranu /SPC/ (2012), Indicators based monitoring framework /Monitorovací rámec založený na ukazovateľoch/, kapitola 3 v dokumente Poradná správa SPC pre Európsku komisiu - boj a prevencia proti chudobe detí, podpora kvality života detí, Brusel: Európska komisia. Dostupné na: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7849&langId=en.

TARKI (2010), Child Poverty and Child Well-Being in the European Union /Chudoba detí a kvalita života detí v Európskej únii/, správa vypracovaná pre Európsku komisiu, Budapešť. Dostupné na: www.tarki.hu/en/research/childpoverty/index.html.

UNICEF Innocenti Research Centre (2012), Measuring Child Poverty: /Meranie chudoby detí: New league tables of child poverty in the world's rich countries /Nové rebríčky chudoby detí v bohatých krajinách sveta/, Innocenti Report Card 10, Florencia: UNICEF. Dostupné na: www.unicef-irc.org/publications/660.

Práva dieťaťa

Eurochild (2007), A child rights approach to child poverty /Práva dieťaťa a chudoba detí/, Brusel: Eurochild. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/user_upload/files/Eurochild_discussion_paper_child_rights_poverty.pdf.

Eurochild (2011), Child poverty and family poverty – are they one and the same? /Chudoba detí a chudoba rodín – ide o to isté? A rights-based approach to fighting child poverty /Boj proti chudobe detí založený na právach dieťaťa/. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/FPS/Eurochild/Position_paper_ch_pov_vs_family_pov_designed_FINAL.pdf.

Európska komisia (2011), An EU Agenda for the Rights of the Child /Program EÚ zameraný na práva dieťaťa/, Európska komisia, Brusel. Dostupné na: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0060:en:NOT.

Úrad komisára OSN pre ľudské práva, United Nations Convention on the Rights of the Child /Dohovor OSN o právach dieťaťa/, New York. Dostupné na: www2.ohchr.org/english/law/crc.htm.

Dopad krízy

Eurochild (2012), Tackling child poverty and promoting child well-being in times of crisis /Boj proti chudobe detí a podpora kvality života detí v čase krízy/. Brusel. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/ChildPoverty/Eurochild/Eurochild_statement_to_CY_Presidency_final.pdf.

Fondeville, N. a Ward, T. (2011), Homelessness during the crisis /Bezdomovectvo počas krízy/, poznámka k prieskumu 8/2011, Sociálna Európa, Európska komisia. Dostupné na: www.socialsituation.eu/research-notes/SSO%20RN8%20Homelessness_Final.pdf.

Eurochild (2012), How the economic and financial crisis is affecting children & young people in Europe /Ako ovplyvňuje ekonomická a finančná kríza deti a mladých ľudí v Európe/, Eurochild, Brusel. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Crisis/Eurochild%20updates/Eurochild_Crisis_Update_Report_2012.pdf.

Účasť

Eurochild (2010), Valuing children's potential: How children's participation contributes to fighting poverty and social exclusion /Ocenenie detského potenciálu: ako účasť detí prispieva k boju proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu/, Brusel. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/Participation/Eurochild/ValuingChildrensPotential.pdf.

Eurochild (2012), Speak up! /Povedz to nahlas! / Giving a voice to European children in vulnerable situations /Aby sa európske deti, ktoré sú v ťažkej životnej situácii, mohli vyjadriť/. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/Projects/Speak%20Up/SpeakUpreportFINAL.pdf.

Európska sieť proti chudobe (2012), Breaking Barriers – Driving Change - Case studies of building participation of people experiencing poverty /Prelomiť bariéry – Inicovať zmeny – Prípadové štúdie zamerané na účasť ľudí žijúcich v chudobe/, Brusel: EAPN. Dostupné na: www.eapn.eu/en/news-and-publications/publications/eapn-books/breaking-barriers-driving-change-eapns-new-book-on-participation-is-out.

Politiky

Coote, A. (2012). The Wisdom of Prevention: Long-term planning, upstream investment and early action to prevent harm /Múdrosť prevencie: dlhodobé plánovanie, podpora investícií a včasné opatrenia na zabránenie škodám/, New Economist Foundation, Londýn. Dostupné na: www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/Wisdom_of_prevention.pdf.

Eurochild (2010), Family policies that work best for children /Rodinné politiky, ktoré v prospech detí fungujú najlepšie/. Brusel. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/Events/2010/04_Study_Visit/FPS%20Study%20Visit%202010_REPORT1%262.pdf.

Eurochild (2011), The role of local authorities in parenting support /Úloha miestnych orgánov pri podpore rodičovstva/, Brusel. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/ThematicPriorities/FPS/Eurochild/COM-PACT_FPS_Round_Table_report_2011_-_The_role_of_local_authorities_in_parenting_support.pdf.

Eurochild (2012), Compendium of inspiring practices on early intervention and prevention in family and parenting support /Stručný prehľad inšpiratívnych postupov včasnej intervencie a prevencie v oblasti rodinnej a rodičovskej podpory/, Brusel. Dostupné na:

www.eurochild.org/fileadmin/Communications/09_Policy%20Papers/policy%20positions/EurochildCompendiumFPS.pdf.

Európska komisia (2011), Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow / Vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve: zabezpečenie optimálneho začiatku pre všetky naše deti vo svete budúcnosti/, Oznámenie Komisie COM (2011) v konečnom znení, Brusel. Dostupné na: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0066:EN:NOT, slovenská verzia: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0066:SK:NOT>.

Európska sieť nezávislých expertov v oblasti sociálnej inklúzie (2011), Policy Solutions for Fostering Inclusive Labour Markets and for Combating Child Poverty and Social Exclusion /Politické riešenia zamerané na podporu inkluzívnych trhov práce a na boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu detí/, Brusel: Európska komisia. Dostupné na ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en&newsId=1430&furtherNews=yes.

FEANTSA (2012), On the way home, Brusel.

Frazer, H. a Marlier, E. (2009), Minimum Income Schemes across EU Member States / Systémy minimálnej mzdy v členských štátoch EÚ/, prehľad založený na národných správach nezávislých expertov v oblasti sociálnej inklúzie, Brusel: Európska komisia. Dostupné na: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en&newsId=1416&furtherNews=yes.

Hoelscher, P. (2004), A thematic study using transnational comparisons to analyse and identify what combination of policy responses are most successful in preventing and reducing high levels of child poverty / Tematická štúdia, ktorá pomocou medzinárodného porovnávania analyzuje a zisťuje,

ktoré kombinácie politických reakcií sú najúspešnejšie v oblasti prevencie a znižovania vysokej miery chudoby detí/, Brusel: Európska komisia.

Levy, H., Lietz, C. a Sutherland, H. (2007), A guaranteed income for Europe's children?/ Zaručený príjem pre európske deti?/, Jenkins, S.P. a Micklewright, J., Znovu preskúmaná nerovnosť a chudoba, Oxford: Oxford University Press.

MacMahon, B., Weld, G., Thornton, R. a Collins, M. (2012), The Cost Of A Child: a consensual budget standards study examining the direct cost of a child across childhood / Náklady na dieťa: rozpočtová štúdia skúmajúca priame náklady na dieťa v priebehu celého detstva/, Dublin: Vincentian Partnership for Social Justice. Dostupné na: PICUM (2009) Undocumented Children in Europe: Invisible Victims of Immigration Restrictions / Neregistrované deti v Európe: neviditeľné obete prisťahovaleckých obmedzení/, Brusel: PICUM. Dostupné na: <https://www.dropbox.com/s/dj8uhb9tblyzgkh/Cost%20of%20A%20Child%20-%20Full%20Report.pdf>.

PICUM (2009) Undocumented Children in Europe: Invisible Victims of Immigration Restrictions, Brussels: PICUM. Available at: picum.org/picum.org/uploads/file/_Undocumented_Children_in_Europe_EN.pdf.

Rights of Accompanied Children in an Irregular Situation /Práva detí so sprievodom v mimoriadnej situácii/, dokument pripravila platforma PICUM pre bruselskú kanceláriu UNICEF, November 2011. Dostupné na: fra.europa.eu/fraWebsite/frc2011/docs/rights-accompanied-children-irregular-situation-PICUM.pdf.

PICUM (2011-2012) "Building Strategies to Protect Children in an Irregular Migration Situation: Country Briefs" /"Tvorbá stratégií na ochranu detí v mimoriadnej situácii

v súvislosti s migráciou: inštrukcie pre krajinu"/ Veľkú Britániu, Poľsko, Holandsko, Belgicko, Francúzsko, Taliansko a Španielsko. Dostupné na: picum.org/en/publications/conference-and-workshop-reports/.

UNICEF (2012) "Access to Civil, Economic and Social Rights for Children in the Context of Irregular Migration" /"Prístup k občianskym, ekonomickým a sociálnym právam pre deti v kontexte migrácie"/, príspevok prednesený v rámci Dňa všeobecnej diskusie OSN o "prá-
vach všetkých detí v kontexte medzinárodnej migrácie", 28.septembra 2012. Dostupné na: www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion2012/SubmissionsDGD-Migration/UNICEF_1.doc

UNICEF a Európske sociálne pozorovacie stredisko v spolupráci s belgickým Federálnym ministerstvom plánovania služby pre sociálnu integráciu (2011), Preventing Social Exclusion through the Europe 2020 Strategy: Early Childhood Development and the Inclusion of Roma Families /Predchádzanie sociálnemu vylúčeniu prostredníctvom stratégie Európa 2020: vývoj v ranom detskom veku a začlenenie rómskych rodín/, Brusel: belgické predsedníctvo Rady Európskej únie.

Chudoba

Európska sieť proti chudobe (2009), Poverty and Inequality in the EU /Chudoba a nerovnosť v EÚ/, vysvetlenie chudoby 1, Brusel: EAPN. Dostupné na: www.eapn.eu/en/what-is-poverty/poverty-in-the-eu-a-very-real-problem.

Európska sieť proti chudobe (2010), Adequacy of Minimum Income in the EU /Primeraný minimálny príjem v EÚ/, vysvetlenie chudoby 2, Brusel: EAPN. Dostupné na: www.eapn.eu/en/news-and-publications/news/eapn-news/eapns-adequacy-explainer-has-come-out.

Kvalita života

Kickbush, I. (2012), Learning for Well-being: Policy Priority for Children and Youth in Europe /Vzdelávanie pre zvýšenie kvality života: deti a mládež Európy ako politická priorita/, Konzorcium Learning for Well Being Consortium of Foundations in Europe. Dostupné na: www.eurochild.org/fileadmin/Events/2012/02_L4WB/L4WB- .

Kickbush, I. (2012), Learning for Well-being: Policy Priority for Children and Youth in Europe /Vzdelávanie pre zvýšenie kvality života: deti a mládež Európy ako politická priorita/, Konzorcium Learning for Well Being Consortium of Foundations in Europe. Dostupné na: www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf .

UNICEF Innocenti Research Centre (2010), The Children Left Behind: A league table of inequality in child well-being in the world's rich countries /Zabudnuté deti: rebríček nerovností v kvalite života detí v bohatých krajinách sveta/, správa Innocenti Report Card 9, Florencia: UNICEF. Dostupné na: www.unicef-irc.org/publications/619 .

Užitočné webové stránky

Európska komisia:

Európska komisia, sociálna ochrana a sociálne začlenenie: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=en

Údaje a analýzy:

Eurostat, ukazovatele sociálneho začlenenia: epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD): www.oecd.org/social/familiesandchildren/n

Peer Review v oblasti sociálnej ochrany a sociálneho začlenenia a hodnotenie sociálneho začlenenia: www.peer-review-social-inclusion.eu/

Výskumné stredisko UNICEF Innocenti Research Centre: www.unicef-irc.org/

Európske siete:

ATD Fourth World: www.atd-fourthworld.org/Presentation,104.html.

Caritas Europa: www.caritas-europa.org/code/en/default.asp.

Konfederácia rodinných organizácií EÚ (COFACE): www.coface-eu.org/en/

Eurochild: www.eurochild.org/

Eurodiaconia: www.eurodiaconia.org/

Európska sieť proti chudobe (EAPN): www.eapn.eu/en

Európska federácia národných združení pracujúcich s bezdomovcami (FEANTSA): www.feantsa.org/code/en/hp.asp

Európska sociálna sieť (ESN): www.esn-eu.org/

Platforma pre medzinárodnú spoluprácu v oblasti neregistrovaných migrantov (PICUM): www.picum.org

Toto vysvetlenie vzišlo zo spoluprácou pracovnej skupiny EAPN a Eurochild a externého experta Hugh Frazera, mimoriadneho profesora na katedre aplikovaných sociálnych štúdií National University of Ireland (Maynooth), ktorý túto správu vypracoval. Členovia spoločne zhromaždili laické i odborné poznatky a skúsenosti s cieľom ozrejmiť realitu chudoby detí a podporiť mobilizáciu v snahe dosiahnuť konkrétny pokrok. Osobitná vďaka patrí členom pracovnej skupiny EAPN a Eurochild: Agata D'Addato (Eurochild, Brusel) Sian Jones (EAPN, Brusel) Ioanna Avloniti (The Smile of the Child, Grécko), John McKendrick (Glasgow School for Business and Society, Glasgow Caledonian University, Škótsko), Sean O'Neill (Children in Wales), Wielislawa Warzywoda-Kruszynska (University of Lodz, Poľsko), Kärt Mere (Estonia Child Welfare Organisation/EAPN EE), Pierre Doyen (Belgian/Walloon Anti-Poverty Network), Erika Biehn(EAPN DE). Spätnou väzbou prispela aj skupina EAPN pre inklúzne stratégie, najmä Graciela Malgesini (EAPN ES). Prispeli aj FEANTSA a PICUM, a tiež riadiaca skupina pre politiku Eurochild, najmä Marion Macleod.

EURÓPSKA SIEŤ PROTI CHUDOBE a EUROCHILD. Kopirovanie a šírenie tejto publikácie alebo jej časti s uvedenia zdroja je možné a vítané.

Európska sieť proti chudobe (EAPN) je nezávislá sieť mimovládnych organizácií (MVO) a skupín zapojených do boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu v členských štátoch Európskej únie. Založená bola v roku 1990.

EUROCHILD je sieť organizácií a jednotlivcov pracujúcich v celej Európe s cieľom zlepšiť kvalitu života detí a mladých ľudí. Práca Eurochild sa opiera o zásady zakotvené v Dohovore OSN o právach dieťaťa.

Slovenská sieť proti chudobe je národným členom EAPN a združuje vyše 120 mimovládnych organizácií a jednotlivcov s cieľom dostať boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu na popredné miesto v politike Slovenska. Založená bola v roku 2005.